

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

Životní kontext žáka rozvedených rodičů

Vypracovala: Bc. Nikola Reitingerová
Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, PhD.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s 47 č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nekrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne _____

.....
Nikola Reitingerová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí práce PhDr. Martě Franclové, Ph.D. za ochotu, cenné rady, spolupráci a odborné vedení diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala všem účastníkům výzkumu.

Anotace

Diplomová práce Životní kontext žáka rozvedených rodičů si klade za cíl popsat a zjistit, jak moc ovlivňuje rozvod rodičů jejich děti a případně životní dráhu těchto jedinců. Teoretická část se zaměřuje především na vymezení základních pojmů, jako je rodina, manželství, rozvod a jeho příčiny. V následné části se zaměřím na porozvodovou péči o děti a na reakce dětí na rozvod.

Praktická část je zaměřena na kvantitativní i kvalitativní výzkum. Kvantitativní výzkum je proveden metodou dotazníkového šetření a kvalitativní výzkum je proveden metodou hloubkového rozhovoru. Účastníky obou výzkumů se stali žáci, kteří navštěvují druhý stupeň základní školy. Cílem této části je pomocí kombinace dotazníkového šetření a rozhovorů zjistit, jak rozvod ovlivnil tyto žáky.

Klíčová slova:

Rodina, Manželství, Rozvod, Porozvodová péče, Dopady rozvodu, Žák

Annotation

The main aim of this dissertation „Life context of a pupil of divorced parents” is to describe how parent’s divorces influence children and their future life. In theoretical part I will define basic terms such as family, marriage, divorce and its causes. In the following part I will focus on after divorce childcare and reactions of children on divorce.

Practical part is focused on both quantitative and qualitative researches. Quantitative research is conducted by questionnaire survey and qualitative research is carried out by in-depth interview. Participants in both studies were pupils who attend second grade of elementary school. The aim of this part is through a combination of questionnaires and interviews to determine how divorce affected these pupils.

Key words:

Family, Married life, Divorce, Post-divorce care, Consequences of divorce, Pupil

Obsah

1	Úvod	3
2	Rodina.....	5
2.1	Vývoj rodiny	6
2.2	Funkce rodiny.....	8
3	Manželství	10
4	Rozvod.....	12
4.1	Nejčastější příčiny rozvodů.....	13
4.2	Typy rozvodů	14
4.2.1	Nesporný (smluvený) rozvod.....	15
4.2.2	Sporný (klasický) rozvod.....	15
4.2.3	Ztížený rozvod	15
5	Péče o děti po rozvodu	17
5.1	Svěření dítěte do péče jednoho z rodičů	17
5.2	Společná péče.....	19
5.3	Střídavá péče	20
6	Rodina s nevlastním rodičem	22
7	Dopad rozvodu na děti a mladistvé	24
7.1	Krátkodobé reakce dětí na rozvod.....	25
7.2	Dlouhodobé reakce dětí na rozvod.....	25
7.3	Reakce dětí v závislosti na pohlaví	26
7.4	Reakce dětí v závislosti na věku	27
7.4.1	Předškolní věk.....	27
7.4.2	Mladší školní věk.....	28
7.4.3	Starší školní věk.....	28
7.4.4	Dospívání	29
7.5	Možné školní problémy dětí.....	29

8	Praktická část.....	31
8.1	Cíle výzkumu	31
8.2	Metoda výzkumu.....	31
8.2.1	Kvantitativní výzkum	32
8.2.2	Kvalitativní výzkum	33
8.3	Výzkumný vzorek a sběr dat.....	34
8.4	Výsledky dotazníkového šetření	35
8.5	Výsledky analýzy rozhovorů.....	60
8.6	Výzkumné závěry.....	68
9	Závěr.....	69
I.	Seznam literatury	71
II.	Seznam tabulek a grafů	74
III.	Seznam příloh.....	76
IV.	Přílohy	77

1 Úvod

Motivací k volbě tématu diplomové práce je moje studium pedagogické fakulty a s tím spojená budoucí profese učitelky. Podobným tématem jsem se již zaobírala v bakalářské práci, avšak teď jsem se více zaměřila na psychické aspekty rozvodu. Je nemožné si nevšimnout, kolik dětí pochází z rozvedených nebo jinak rozvrácených rodin. Já osobně jsem se s rozvodem rodičů nesetkala, ale tento fenomén dnešní doby často vidím ve svém bezprostředním okolí. Mnohokrát se zamýšlím nad otázkami, proč jsou rozvody tak časté, co členové takové rodiny prožívají a jak to zvládají děti. Myslím si, že jako budoucí pedagog bych si měla tuto situaci přiblížit, abych se mohla vcítit především do situace žáků, kteří rozvodem prošli a pomoci jim v jejich tíživé situaci.

Hlavním cílem mojí diplomové práce je analyzovat možné negativní dopady rozvodu rodičů na děti. Práci jsem rozdělila do dvou částí, část teoretickou a praktickou. Mým cílem je srovnat, zda teoretická část, vycházející s odborné literatury, která se bude mimo jiné zabývat dopady rozvodu na děti a mladistvé, koresponduje s výsledky kvalitativního a kvantitativního výzkumu.

Teoretickou část jsem rozdělila do šesti kapitol. V této části, na základě odborné literatury, shrnuji a definuji základní pojmy, které se vztahují k problematice rozvodu, a analyzuji, jaký má rozvod vliv na děti a mladistvé. V první části práce se zabývám vymezení základních pojmů, kterými jsou rodina, manželství, rozvod, nejčastějšími příčinami rozvodů a také typy rozvodů. V následující části se zaměřuji na péči o děti po rozvodu, opírám se o různé studie, které hovoří o tom, jaká porozvodová péče je pro děti vhodnější a poté přecházím ke kapitole, která se věnuje příchodu nového partnera do rodiny, a jak takový příchod děti zvládají. V hlavní a poslední části práce se zabírám dopady rozvodu na děti a mladistvé. Zaměřuji se nejen na krátkodobé a dlouhodobé dopady, ale také na to, jak rozvod děti ovlivňuje v různém věku, zda ho vnímají stejně chlapci i dívky a jaké se mohou objevovat školní problémy u dětí z rozvedených rodin.

V praktické části se zaměřuji jak na kvantitativní, tak na kvalitativní výzkum. Pomocí dotazníkových šetření a hloubkových rozhovorů se snažím především zjistit, jaký má rozvod rodičů vliv na děti, jaké emoce tyto děti v této nelehké životní situaci prožívaly, jak tyto děti rozvod rodičů zpětně vnímají, zda rodiče s nimi hovořili o probíhající situaci v období rozvodu, zda jsou spokojeni s porozvodovým uspořádáním, popřípadě,

jak si rozumí s novým partnerem rodičů. Mezi účastníky výzkumu jsem zařadila žáky, kteří navštěvují druhý stupeň základní školy. Na základě dotazníkového šetření vygeneruji žáky, kteří prošli rozvodem rodičů, a následně uskutečním hloubkové rozhovory s vybranými žáky, kteří se pro tento kvalitativní výzkum dobrovolně přihlásí.

2 Rodina

Jak jsem již zmínila v bakalářské práci, tak rodinu můžeme označit jako jednotku společnosti, jejímž hlavním smyslem je reprodukční a biologická funkce, ale k těmto funkcím bych se ještě ráda vrátila samostatně v podkapitole o rodině [Reitingerová 2015: 10]. Rodinu můžeme tedy chápat jako malou společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí, na společné domácnosti, jejíž členové jsou zodpovědní za plnění společensky uznávaných a určených rolí [Dunovský 1999: 91-92]. Rodina je závazným modelem společnosti a předává tradici dalším generacím. Stylizuje dítě podle své vlastní tradice a hodnotového systému a snaží se formulovat jeho osobní vývoj a postoj k ostatním skupinám. Děti si v rodině utvářejí představu o hodnotové hierarchii, o rodině, o manželství a o pracovním uplatnění, a z toho plyne, že rodina předurčuje životní dráhu dítěte. Rodič i dítě se navzájem ztotožňují, podporují, spoléhají na sebe, ale také mezi nimi může docházet ke konfliktům. Pro rodiče je dítě jedinečnou a zvláštní osobností. Už jen to, že rodiče pojmenují své dítě, určuje jeho totožnost a identitu k určité rodině. V rodině můžeme najít vysokou míru sdílení, otevřenosti, pocit bezpečí a také umožňuje sdílet radost. Také je třeba podotknout, že rodina může být zdrojem stresu, jelikož rodič musí být svému dítěti k dispozici, ať je zdravý či nemocný, odpočatý, unavený, či ustaraný [Matoušek 1993: 10-11].

Když se řekne slovo rodina, většina z nás si představí tzv. úplnou nukleární rodinu, která se skládá z matky, otce a dětí. Nukleární rodina však není autonomní ani soběstačná jednotka společnosti, protože aby byla schopna vychovávat své děti a vyrovnávat se s nepříjemnostmi a potížemi, je nutné, aby byla napojena na své sociální okolí, za něž považujeme sociální síť rodiny. Jedná se o koalici rodin, které jsou na sobě závislé a do kterých mohou patřit i jiní nepřibuzní lidé jako jsou např. přátelé. Proběhlo i několik výzkumů jak reaguje rodinná síť na závažné události v rodině. Ráda bych popsala výzkum podle Kabeleho, který říká, že síť mladé rodiny se nejvíce zhušťuje v době narození dítěte a velký význam v ní mají blízcí příbuzní, v první řadě matka matky. Pokud se v rodině vyskytne závažná nemoc či se dítě narodí s vrozenou vadou, kvalita rodinné sítě se pokládá za ukazatel adaptace rodiny na tuto situaci. V případě, že by došlo ke zmenšování sociální sítě rodiny, mohlo by to mít na rodinu neblahý dopad. To samé platí při rozvodové situaci, protože pokud udržujeme

styky a kontakty s příbuznými, máme větší šanci se s rozvodem rychleji a lépe vyrovnat [Kabele citován in Matoušek 1993: 39].

V dnešní době je ve světě mnoho dětí vychováváno lidmi, kteří je nepřivedli na svět. Tím myslím především rodiny, kde se rodiče rozvedli, nikdy neuzavřeli sňatek, jeden nebo oba rodiče zemřeli či se nemohou z různých důvodů o děti starat [Satirová 1994: 146]. Pokud tedy máme rodinu, v níž chybí přítomnost jednoho z rodičů, nazýváme tuto rodinu neúplnou. Neúplné rodiny se vyskytují již od pravěku, kdy hlavní příčinou neúplnosti rodin byla smrt jednoho z rodičů, ale také rozvody byly jedny z dalších důvodů, avšak jejich počet se začal zvyšovat až za poslední desetiletí [Matějček 1986: 29]. Neúplné rodiny můžeme rozdělit do tří skupin. První skupinou je úplná rodina, která vůbec nevznikne. To znamená, že svobodná matka zůstane sama se svým dítětem či s dětmi. Za další skupinu považujeme takovou rodinu, která přestane na určitou dobu nebo trvale plnit svoji funkci. K tomu může například dojít, když jeden z rodičů vykonává vojenskou službu či je ve výkonu trestu. Za poslední, tedy třetí skupinu, považujeme úplnou rodinu, která zanikne buď v důsledku přirozené cesty, kdy jeden z rodičů zemře, nebo nepřirozené cesty, kdy dochází k rozvodu manželství. Hlavní příčinou neúplných rodin bývá mimomanželská plodnost. Nejvyšší počet dětí, které se narodí mimo manželství, je v Dánsku a Švédsku. Zatímco na počátku 60. let byla v těchto zemích mimomanželská plodnost okolo 10 %, v dnešní době patří tyto skandinávské státy spolu s Francií a Velkou Británií k zemím, kde se mimomanželská plodnost šplhá až k 40 procentům. Opakem jsou státy s velkou náboženskou tradicí, jako jsou Polsko, Itálie, Řecko či Španělsko, které si až do přelomu tisíciletí udržely mimomanželskou plodnost na nízké úrovni. V České republice se mimomanželská plodnost pohybovala až do roku 1980 pod 10 %, avšak od 90. let tento počet začal stoupat a v roce 2006 dosáhl téměř jedné třetiny. Další hlavní příčinou neúplných rodin je rozvodovost, kterou se budu zabývat v další kapitole [Šťastná 2009: 12-15].

2.1 Vývoj rodiny

Abychom pochopili život současné rodiny, je třeba se ohlédnout zpět na situaci rodiny před 100 až 150 lety. Rodina od té doby prošla velkými proměnami, ať už kvalitativními nebo kvantitativními. Podle Dunovského [Dunovský 1999] byla pro 18. a 19. století charakteristická rodina patriarchální. Jde o rodinu, pro kterou je typické vícegenerační soužití. Jednalo se o monogamní rodinu, kde měl dominantní postavení otec a všichni členové byli zapojováni do ekonomických aktivit, především

ve výrobní oblasti. Rodina byla stabilní, ale její emocionální složka byla podřízena složce ekonomické [Dunovský 1999: 94].

Demokratizační tendence v celé společnosti pomalu, ale důsledně přeměňují dřívější patriarchální vztahy v nové vztahy partnerské. Dochází k emancipaci žen, které jsou stále více vzdělávány a více zaměstnávány, což přináší hospodářskou nezávislost žen na mužích. Jedná se tedy o přechod od rodiny patriarchální k rodině nukleární (moderní), která je tvořena pouze rodiči a dětmi. Bydlení ve městě, odchody rodičů za prací mimo domov a děti do škol mají za následek, že rodina již nemůže pečovat o své členy z dřívější generace [Dunovský 1999: 95-96].

V dnešní době se podle mnoha badatelů nacházíme v tzv. postmoderní společnosti, která se objevuje ve druhé polovině 20. století. V postmoderní společnosti se rodina stává rodinou individualizovanou a proměnlivou. Pro tuto společnost je typickou změnou klesající porodnost a sňatečnost. Van de Kaa nazval tuto změnu jako druhou demografickou tranzici. Mezi hlavní příznaky těchto změn patří odkládání mateřství do vyššího věku, vzrůstající počet dětí narozených mimo manželství, posun od manželství k nesezdanému soužití a především klesající úroveň plodnosti [Demografie 2011]. Ivo Možný [Možný 2006] tyto změny ještě rozšířil. Podle jeho názoru se výběr partnera stal svobodnou volbou, dochází ke stoupajícímu počtu rozvodů, padl monopol rodiny na legitimní sex a plození dětí, a díky nárůstu práce žen dostávají mužské a ženské role nový základ. Jak jsem již zmínila, předchůdci postmoderní společnosti byly moderní a tradiční společnosti, jejichž rodiny byly založeny na potřebě biologické a sociální reprodukce. Moderní rodina se však začala více zaměřovat na vztahy mezi členy rodiny a na vzdělanostní kapitál. V přechodu moderní rodiny k rodině postmoderní se mění hlavně role vztahů, které samy o sobě přestávají mít hodnotu. Francoise de Singly se shoduje s Ivem Možným, že narůstá soužití mimo manželství a vztahy už nemají hodnotu. Šťastná rodina není dnes již příliš velkým ideálem, ale důležité je, aby byl člověk šťastný sám za sebe. Rodina však nevymizela, protože jsou stále tací, kteří si myslí, že rodina je skvělou možností, jak být šťastný a realizovat se [Možný 2006: 21-23].

2.2 Funkce rodiny

Rodina existuje především proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou společnosti, jak jsem již zmínila na začátku kapitoly. Rodina reprodukuje člověka nejen jako živočicha, ale zprostředkovává mu vrůstání do společnosti a kultury. Je také prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává a kde probíhá prvotní socializace. Rodina předurčuje osobnostní vývoj dítěte a jeho vztah k ostatním skupinám lidí. Dále ho orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům a také mu poskytuje určitý typ podpory [Matoušek 2003: 9]. Rodina funguje v plném rozsahu a má své opodstatnění jen tehdy, pokud uspokojuje potřeby a požadavky každého jejího člena, které jsou na ní jím a společností kladeny. Rodina tedy musí plnit základní úlohy a funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti ve všech etapách jeho existence. V historickém vývoji společnosti se řada funkcí a úloh rodiny měnila a v současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí [Dunovský 1999: 92].

Jednou ze základních funkcí je funkce biologicko-reprodukční. Hlavní úlohou této funkce je početí dětí. Bohužel, jak jsem již zmínila, nacházíme se v období, kdy porodnost výrazně klesá a Česká republika patří k zemím s nejnižšími hodnotami reprodukce. V dnešní době přibývá mladých lidí, kteří volí jinou cestu než výchovu dětí [Gillernová, Kebza, Rymeš 2011: 109]. Dunovský [Dunovský 1999] označuje tuto funkci jako funkci sexuální. Tato funkce se sice může uplatnit mimo rodinu, ale pouze v rodině dosahuje plného významu, jelikož nejde o to pouze přivést dítě na svět, ale také je třeba mu zabezpečit potřebné podmínky pro život a jeho vývoj [Dunovský 1999: 92].

Další základní funkcí je funkce *ekonomicko-zabezpečovací*. Tato funkce se týká jak funkce materiální, tak funkce duševní a duchovní. Prezentuje podíl jednotlivých členů rodiny na výrobním procesu ve společnosti, dále se týká zajišťování hmotných podmínek a potřeb členů rodiny a jejím hlavním účelem je poskytovat svým členům životní jistoty. Nejen rodiče jsou odpovědní za materiální zajištění svých dětí, ale také děti mají v dospělém životě vyživovací povinnost vůči svým stárnoucím rodičům [Kantorová 2010: 29].

Třetí základní funkcí je funkce emocionální. Cílem této funkce je emočně zabezpečovat dítě, sdílet s ním pocity, dávat je najevo, pomáhat mu je vyjadřovat a mluvit o nich i ze strany rodičů. Důležité je dítě zahrnout láskou a jistotou [Špaňhelová 2010: 12].

Poslední základní funkcí je funkce socializačně-výchovná. Pro tuto funkci jsou důležité pozitivní emocionální vztahy i celková atmosféra v rodině. Tato funkce spočívá v kvalitní péči o dítě, v opravdovém zájmu o něj, v jeho porozumění, výchově a v jeho přijetí jaké je. Je důležité vždy prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat jej před nepříznivými vlivy a učit ho, aby bylo schopno těmto nepříznivým vlivům a situacím čelit a překonávat je. Dále je nezbytné připravit dítě na fungování mezi jinými dětmi a dospělými [Dunovský 1999: 93].

3 Manželství

Manželství je v zákoně o rodině definováno jako trvalé společenství muže a ženy, založené zákonem stanoveným způsobem, jehož hlavním účelem je založení rodiny a výchova dětí. Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do svazku manželského. Toto prohlášení pár učiní před obecním úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti. Sňatečný obřad je slavnostní a veřejná událost, která se koná v přítomnosti dvou svědků. Nedodržení slavnostního způsobu by znamenalo znevážení samotné instituce manželství. Otázkou tedy zůstává, zda by nemělo být v zákoně o rodině uvedeno, že manželství nelze uzavírat v místech, která jsou považována za nedůstojná. Tím mám na mysli uzavírání manželství pod vodou, v balonech, na kolotočích, apod. [Zákon o rodině 2014].

Manželství samo o sobě plní tři základní funkce, a to výchovu dětí, manželské soužití a vzájemnou pomoc manželů. V každém období manželství, některá z těchto základních funkcí převažuje, zatímco ostatní dvě jsou méně důležité. Uzavřou-li manželství dva mladí lidé, potom je pro ně primární funkce sexuální soužití, neboť zpravidla ještě nemají děti, jsou soběstační, zdraví a vzájemnou pomoc příliš nepotřebují. Po narození dětí je nejdůležitější funkcí výchova dětí, která musí svým významem převyšovat manželské soužití a na významu začíná nabývat také vzájemná pomoc, kdy se jeden z rodičů stará o domácnost a nezletilé dítě a druhý se stará o zajištění finančních potřeb. Vzájemná pomoc manželů se však stává nejdůležitější po tom, kdy děti jsou zpravidla soběstačné, sexuální potřeby manželů ustupují, věk manželů roste a mohou se objevit eventuální zdravotní potíže [Choděra 2002: 11].

Ze sociologického hlediska můžeme manželství definovat jako sociálně akceptovaný a posvěcený svazek mezi dvěma dospělými jedinci. V dnešní době však manželství ztrácí svou oblibu zřejmě proto, že diktuje uzavření se do předem určených rolí, a naopak atraktivnější se stává forma nesezdaného soužití. Jde o formu soužití, kdy spolu pár bydlí ve společné domácnosti bez oddacího listu. Mladí lidé mají v dnešní době tendenci odkládat sňatek na pozdější dobu a především strach z rozvodu je zásadním důvodem, proč žijí v nesezdaném soužití. Majorita forem nesezdaného soužití se po dvou letech mění v manželství nebo se naopak rozpadá. Když srovnáme situaci před 2. světovou válkou a nyní, tak došlo až k desetinásobnému nárůstu

společenství podobných manželství. V dnešní době také dochází k poklesu názoru, že jeden z hlavních cílů manželství je stálost a jeho dlouhodobé trvání. Muži, kteří dávají přednost manželství, mají obvykle znaky, které jsou s manželstvím spojovány, tedy smysl pro rodinný život, vztah k dětem, poctivost a zodpovědnost. Muži, kteří dávají přednost životu bez partnerky, zřejmě odmítají roli tradičního živitele rodiny. Většina mužů ve věku 18 – 30 let považuje manželství za zásah do osobní svobody a jsou spíše tolerantnější k nesezdanému soužití. Věková hranice, kdy partneři nejčastěji žijí v nesezdaném svazku, je okolo 21. až 26. roku života [Simota 2005].

4 Rozvod

Lidé, kteří vstupují do manželství, jsou ve většině případů přesvědčeni o tom, že jejich manželství bude trvat celý život. Většinou však existuje mnoho případů, kdy po určitém čase buď oba, nebo některý z manželů zjistí, že partner nesplňuje jeho představy, rodinný život mu nevyhovuje anebo si nalezne jiného partnera. V takových případech se objevují právě myšlenky na rozvod [Choděra 2002: 96]. Rozvod či rozchod partnerů představuje jednání, kdy dochází k ukončení vztahu a jde obvykle o složitý etický, právní a psychologický problém, neboť se nedotýká pouze života manželů, ale také jejich majetkových poměrů a především dětí. Rozvod obvykle těžce prožívají jak rodiče, tak děti. Pouze někteří jedinci berou rozvod jako výhru, ale to jsou pouze ti, kteří v rodině „neměli“ žádné vztahy nebo tyto vztahy byly velmi špatné [Schmidová 2011: 37-38].

Podle Matějčka může rozvod manželství probíhat ve třech teoretických stádiích vývoje. Těmito stádii jsou manželský nesoulad, manželský rozvrat a rozvod. Manželský nesoulad vzniká z rozporů, ve kterých se projevuje snížená schopnost manželů najít alternativní a vhodná řešení a ochotu spory řešit. Tento manželský nesoulad může v některých případech přecházet v manželský rozvrat. V tomto stádiu jde již o podstatnější poškození některé ze základních rodinných funkcí, ať už výchovných, ekonomických či emočních. Manželský rozvrat potom může vyústit v rozvod, který bývá krajním řešením v procesu rozvratu manželství. Na rozdíl od rozvratu manželství je rozvod deklarován a do rozvodového děje vstupují úřední instituce [Matějček, Dytrych 1994: 133-134]. Pocit, že se chce jeden z partnerů rozvést, může začít velmi brzy po uzavření sňatku a někteří partneři přiznávají, že měli pochybnosti o svém partnerovi již před svatbou [Schmidová 2011: 43-44].

Pravděpodobnost, že mezi partnery dojde k rozpadu manželství, stále stoupá. Podle Iva Možného [Možný 2006] bychom si měli objasnit dvě skutečnosti, proč k dlouhodobému nárůstu rozpadu manželství dochází. Jednak je pravděpodobnost, že se manželství rozpadne, dáno dobou. Lidé v tradiční společnosti se nemohli tolik rozvádět, jelikož byla vysoká míra úmrtnosti a relativně brzy bylo mnoho manželství ukončeno smrtí jednoho z partnerů. Postupem času se úmrtnost snížila a to mělo za následek nárůst rozvodů. Aby však k rozvodu mohlo dojít, je zapotřebí nejdříve uzavřít sňatek. Ve společnostech, kde lidé neuzavírají tolik sňatky a kde je vysoký podíl svobodných,

je přirozené, že úroveň rozvodovosti bude nižší. V tradičních společnostech zůstávalo 12 až 20 % populace svobodné. S postupem času, kdy byly lidem odstraněny překážky, které jim znemožňovaly vstupovat do manželství a zakládat rodiny, do manželského svazku začal vstupovat téměř každý. V Československu bylo zaznamenáno, že v sedmdesátých letech do svazku manželského vstoupilo 95 procent mužů a 97 procent žen. Je tedy zřejmé, že vysoká sňatečnost zvyšovala i počet rozvodů [Možný 2006].

4.1 Nejčastější příčiny rozvodů

Existuje celá řada zdrojů, které se zabývají rozvody a otázkami s ním spjatými. Bylo pro mě poněkud obtížné si vybrat zdroje zabývající se příčinami rozvodů, protože jich existuje opravdu velké množství, ale většina zdrojů se ve svých názorech poměrně shoduje. Podle Nováka a Průchové [Novák, Průchová 2007] existují velmi podstatné znaky, které směřují k rozvodu manželství a to takové:

- 1) *„Jeden z manželů již podal návrh na rozvod.*
- 2) *Oba označují svůj postoj k partnerovi jako lhostejnost a nezájem.*
- 3) *Oba mají konkrétní představu o rozvodu, včetně potřebných právních kroků.*
- 4) *Oba uvažují o rozvodu i v období relativního klidu. Ne tedy situačně, např. při hádce.*
- 5) *Oba manželé mají mimomanželský vztah.*
- 6) *Žena má dlouhodobý mimomanželský vztah.*
- 7) *Žena má jasné a konkrétní představy o rozvodu, včetně potřebných právních kroků.*
- 8) *U ženy je doteková averze vůči manželovi.*
- 9) *Sex v manželství chybí déle než šest měsíců.*
- 10) *Partneři již bydlí odděleně v různých bytech.*
- 11) *Muž má jasné a konkrétní představy o rozvodu a rozvádění, včetně potřebných právních kroků.*
- 12) *U muže je doteková averze vůči manželce.*
- 13) *Jeden z manželů už kontaktoval advokáta v souvislosti s rozvodem.“*
[Novák, Průchová 2007: 38-39].

Jako nejčastější příčina rozpadu manželství se obvykle udává nevěra. Za další příčiny, které můžeme charakterizovat jako příčiny patrné pouhým okem, považujeme závislost na alkoholu a drogách, sexuální deviace, násilnictví a surovost, duševní chorobu, osobní nesnesitelnost a zakomplexovanost. Většinu z těchto příčin bychom měli rozpoznat do měsíce od první schůzky nebo při prvních sporech v partnerství. Naopak příčiny sekundární se obvykle projeví až v průběhu manželství. Mezi tyto příčiny patří vztahy k partnerovým rodičům, profesní nespokojenost či pocit „nic jsem si v životě neužil“, který obvykle přichází mezi třicátým a čtyřicátým rokem života. Dále jsou to rozepře ohledně koníčků, které se týkají především finančního a časového hlediska [Lengerová 1992: 10-14].

4.2 Typy rozvodů

Legislativa rodinného práva prošla celou řadou změn a historickým vývojem, ale tím jsem se zabývala především ve své bakalářské práci. Ke dni 1. 1. 2014 nabyl účinnosti nový občanský zákoník a tím přestal platit zákon o rodině, protože rodinné právo bylo nově zařazeno do občanského zákoníku. Žádné velké změny však nenastaly, protože nový občanský zákoník zachovává stávající úpravu rozvodu [Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2013].

Zákon tedy vytyčuje, že k rozvodu může dojít, pokud je manželství hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat jeho obnovení a je nutné prokázat příčiny tohoto stavu. Hlavními důvody rozpadu manželství jsou obvykle porušování manželských povinností. Mezi tyto povinnosti patří povinnost manželů žít spolu, být si věrni, pomáhat si, vzájemně se respektovat společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí aj. Soud se vždy, před zahájením řízení o rozvod, musí pokusit o smíření účastníků. Hlavním úkolem soudu je brát ohled na zájmy dětí a zajistit co nejlepší podmínky pro jejich zdárný vývoj. Soud také může stanovit, komu bude dítě svěřeno do péče a určit výši výživného. Další možností je, aby se rodiče na povinnostech a právech vůči dítěti dohodli sami. Tuto dohodu však musí schválit soud. Pokud je tedy dítě již svěřeno jednomu z rodičů do péče, soud bez návrhu jednoho z nich neupravuje styk druhého rodiče s dítětem [Francová, Dvořáková Závodská 2014]. O porozvodové péči se však budeme bavit až v následující kapitole méj diplomové práce.

Nyní bych ráda přešla už k samostatnému rozvodovému řízení. V České republice rozlišujeme tři typy rozvodů a to rozvod nesporný neboli smluvený rozvod, dále sporný,

někdy označován jako klasický rozvod a ztížený rozvod neboli rozvod s tvrdostní klauzulí. Nyní bych ráda každý typ rozvodu vysvětlila.

4.2.1 Nesporný (smluvený) rozvod

Tento druh rozvodu je založený na dohodě manželů, že oba s rozvodem souhlasí. Podmínky smluveného rozvodu jsou následující: Manželství trvalo alespoň jeden rok. Manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí. Druhý z manželů s návrhem na rozvod souhlasí. Pokud jsou tyto podmínky splněny, soud vychází ze stanoviska obou manželů a dále nezjišťuje příčiny rozvratu. Soud však manželství rozvede pouze tehdy, pokud manželé doloží další důležité dokumenty. Tyto dokumenty zahrnují písemné smlouvy, které upravují vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práv a povinností společného bydlení, popřípadě vyživovací povinnosti pro dobu po rozvodu [Hrušáková, Králíčková 1998: 124-126]. Dalším požadavkem, který je nutno doložit, je pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro období po rozvodu. Je rovněž třeba, aby se rozvádějící se manželé dohodli na tom, kdo z nich bude nájemcem společného bytu a dohodli se o vypořádání společného jmění [Choděra 2002: 96-97].

4.2.2 Sporný (klasický) rozvod

Někdy jsou situace, kdy se manželé na rozvodu nedokáží dohodnout. Existují však případy, kdy s rozvodem souhlasí oba manželé, ale nejsou schopni se dohodnout na rozdělení společného majetku nebo na otázkách týkajících se bytu. Soud musí zjistit, zda je manželství skutečně hluboce rozvráceno, že nelze očekávat jeho obnovení a musí také zjistit příčiny rozvratu manželství. Zjištění těchto příčin je velmi důležité ve vztahu k nezletilým dětem, jelikož podle zákona nemůže být manželství rozvedeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmem těchto dětí [tamtéž].

4.2.3 Ztížený rozvod

Ztížený rozvod neboli rozvod s tvrdostní klauzulí znamená, že i přes prokázání kvalifikovaného rozvratu nemůže být manželství rozvedeno. Předpokladem je, že rozvodu se jeden z manželů brání, zpravidla se jedná o toho manžela, který se na rozvratu manželství převážně nepodílel a byla by mu rozvodem způsobena závažná újma [Pauldura 2014]. Závažnou újmu se má na mysli, pokud je jeden z manželů invalidní nebo nějak vážně nemocný a tím odkázán na pomoc třetí osoby. Další podmínkou jsou výjimečné okolnosti, které svědčí ve prospěch manželství.

Takovými okolnostmi se má např. na mysli, když jeden z manželů podá žádost o rozvod, protože jeho partnerovi byla zjištěna závažná nebo zhoubná nemoc, a on si našel mladší milenku. Tvrdostní klauzule tedy spočívá ve zvýšení ochrany manžela, který s rozvodem nesouhlasí [Hrušáková, Králíčková 1998: 124-126].

5 Péče o děti po rozvodu

Důležitou součástí rozvodu je stanovení péče o děti pro dobu po rozvodu. Skutečnost, komu bude dítě nebo děti svěřeny do péče, je pro další vývoj dětí velmi důležitá a může to výrazně ovlivnit jejich budoucí život. V České republice máme několik typů porozvodové péče. Někdy se rodiče sami domluví na typu péče a soud jejich dohodu schválí nebo jsou případy, kdy musí rozhodovat soud. Vždy by měl být ale zohledněn hlavně zájem dětí, tedy zda bude výchova v souladu s jejich potřebami a k jejich prospěchu. Pokud rozhoduje soud, jeho úkolem je zvážení výchovných schopností obou rodičů a svěření dítě do péče tomu, kdo je pro výchovu vhodnější [Procházková 2011: 61-62].

5.1 Svěření dítěte do péče jednoho z rodičů

Nejčastější formou úpravy výchovných poměrů nezletilých je svěření dítěte do péče jednoho z rodičů. Rozhodnutí soudu o výchovných poměrech dětí na dobu po rozvodu se často opírá o vzájemnou dohodu rodičů. V mnoha případech, i přes záporné emoce, rodiče nacházejí schopnost vzájemné komunikace a zváží své možnosti dané jejich osobními a pracovními podmínkami pro péči a výchovu dětí [Francová, Dvořáková Závodská 2010: 15]. Svěření dítěte do péče jednoho z rodičů tedy znamená, že tento rodič má za dítě větší právní odpovědnost a druhý rodič má určenou dobu, kdy se s dítětem může stýkat. Styk s druhým rodičem bývá buď stanoven soudem, nebo je na dohodě mezi rodiči. V praxi však mnohokrát nastává situace, kdy se rodiče nemohou shodnout, protože si to každý představuje jinak. Poměrně často se objevuje prohlášení, že rodič, u kterého dítě nebydlí, tedy rodič nerezidenční, si může vzít dítě „kdykoliv chce.“ Taková situace však není v praxi možná, jelikož by mohlo dojít k zasažení do doby, kdy má dítě kroužky, zájmové činnosti, povinnosti, popřípadě naplánovaný program s tím rodičem, kterému bylo dítě svěřeno do péče. Obvykle tedy soud písemně stanoví, jak má styk rodiče s dítětem probíhat. Dříve byl určován styk s nerezidenčním rodičem na víkend jednou za 14 dní, ale to je dnes již méně časté a obvyklejší styk je víkendový, někdy i v průběhu týdne, záleží však na věku dítěte. Důvodem je to, že i druhý rodič by se měl podílet na výchově se všemi povinnostmi, tj. doprovodem na kroužky, účastí na vypracování úkolů s dětmi školního věku atd. Někdy dochází k tomu, že je styk mezi rodičem a dítětem rozšířený. Rozšířený styk je podobný střídavé péči, jelikož styk s nerezidenčním rodičem trvá kromě víkendu i několik dní v týdnu, kdy dítě

u tohoto rodiče i přespává. Předpokladem pro takový styk je prostor pro dítě na přípravu do školy, vlastní postel či časový prostor rodiče a dítěte [Procházková 2011: 62-66].

Existují manželství, ve kterých se vyskytuje více dětí a tak může dojít k situaci, kdy se rodiče rozhodnou ponechat sourozence pohromadě nebo je rozdělit. Rozdělení sourozenců je vždy velkým zásahem do jejich vývoje. Ne vždy musí být jejich rozdělení špatné, ale faktem zůstává, že v situaci rozvodu dítěti ubývá nejméně jedna osoba, která tvoří jeho nejužší svět. V takové situaci ztráty zůstává jako jedna z mála jistot sourozenec. Rozdělení sourozenců jen z důvodu, aby si každý rodič nechal „polovinu“ z toho, co si během manželství pořídil, je tedy vítaným řešením pro dospělé, ale pro děti to bývá těžké trauma. Výjimkou mohou být situace, kdy sourozenci mají vzájemnou negativní nebo nepřátelskou vazbu, nemají užší emocionální pouta, nemají se rádi, nesnášejí se nebo spolu pouze bojují o přízeň rodičů. Pokud se takovéto negativní vztahy objevují a dojde k rozdělení sourozenců, je třeba se pokusit o to, aby se vazby proměnily ve vazby pozitivní a k tomu je nezbytnou součástí vzájemný styk. Společné příjemné zážitky jsou pokládány za základ k možné změně v postojích a vazbách sourozenců [tamtéž].

Příběh: „Matka odešla po dlouholetých neshodách, psychickém i fyzickém násilí od otce se třemi dětmi. S otcem se vídaly děti jen občas, o víkendech. Dva starší chlapci (na druhém stupni školní docházky) se ale v průběhu doby začali matce a jejím požadavkům stavět s tím, že otec by jim jistě lépe rozuměl. Konflikty mezi matkou a chlapci se stupňovaly. Matka řešila to, že ji chlapci nerespektují, především křikem. Posléze souhlasila s tím, aby se chlapci vrátili k otci. Otec trval na styku s dcerou (v předškolním věku) a jezdil si pro ni. Chlapce ale k matce odmítal přivést s tím, ať si pro ně jezdí sama, on chlapce nebude nutit. Sourozenci se vídají velmi zřídka. Při setkání u znaleckého vyšetření se děti radostně vítaly, chlapci se však k matce chovají odmítavě, s velkým despektem, jsou na ni hrubí, stejně jako posléze otec. Holčička si v nepřítomnosti otce stěžuje, že se ho bojí, že na ni křičí a bratři se jí posmívají, když je u nich. Je zcela zřejmé, že děti jsou ovlivňovány dospělými navzájem proti rodičům, jejich sourozenecké vazby se nerozvíjejí tak, jak by měly, nemají dostatečné možnosti společných zážitků“ [Procházková 2011: 65].

5.2 Společná péče

Dříve si lidé mysleli, že po rozvodu rodičů má mít výchovu a péči dětí na starosti jen jeden z rodičů. Nárůst rozvodovosti však donutil celou generaci, aby se nad výhradní péčí zamyslela. Hlavním problémem je, že dochází k přetěžování rodičů, kterým jsou děti svěřeny do péče, objevují se nazlobení rodiče, kterým děti do péče svěřeny nebyly a děti toužící po hlubším a častějším vztahu s nepřítomným rodičem. Řešení, které se tedy nejčastěji nabízí, je společná péče. Zdá se, že společnou péči národ přijal, přesto však většina dětí končí po rozvodu v péči jednoho z rodičů, především v péči matky [Warshak 1996: 148].

V českém právu společná výchova existuje už od roku 1950, tedy od účinnosti zákona o právu rodinném, ale o tom jsem již psala v mojí bakalářské práci. Společná výchova v podstatě znamená, že poměry nezletilého nejsou ani po rozvodu nijak upraveny a nijak se nemění právní postavení dítěte k jeho rodičům. Ve společné výchově se předpokládá, že dítě bude mít s oběma rodiči stejný kontakt. Toho lze docílit v případě, že i po rozvodu žijí rodiče v jednom bytě, nebo naopak v případě, kdy dítě už je blízké věku zletilosti a s rodiči už nežije. Společná výchova může být pro rodiče velmi náročná, jelikož se musí být schopni dohodnout o všech záležitostech týkajících se dítěte. Problémem může být především otázka financování běžných věcí a potřeb dítěte. Pokud se však rodiče dokáží na všem dohodnout, zůstává otázkou, zda existoval rozvrat takové intenzity, že nebylo možno očekávat obnovení manželského soužití [Dudová, Hastrmanová 2007: 74-75].

Warshak [Warshak 1996] ve své knize uvádí faktory, kdy společná péče dobře funguje a naopak, kdy obvykle selhává. Společná péče tedy nejlépe funguje za předpokladu, kdy oba z rodičů jsou přesvědčeni, že ten druhý je dobrým rodičem a také pro děti důležitý. Dalším předpokladem je, že bydliště rodičů je v jejich blízkosti, děti si samy společnou péči přejí a rodiče mají k takové péči příznivý postoj. V neposlední řadě je důležité, aby byli rodiče flexibilní, vzájemně spolu komunikovali, spolupracovali, dodržovali finanční závazky vůči druhému a nezatahovali děti do svých konfliktů a problémů. Společná péče však obvykle selhává, když se jeden z rodičů nemůže o dítě přiměřeně starat nebo se brání společné péči. Problémem může být také velká vzdálenost mezi místy bydliště a hlavní překážka nastává v případě, kdy rodiče vůči sobě pociťují silné nepřátelství a používají děti proti sobě jako pěšáky ve válce [Warshak 1996: 172].

Doktorky Nancy Thoennesová a Jessica Pearsonová provedly rozsáhlou studii ve státě Colorado ve Spojených státech, kde analyzovaly data z rozhovorů provedených s více jak devíti sty rodiči, kteří měli různé typy péče o děti. Rodiče byli průběžně sledováni několik let po svém rozvodu. Výsledky ukázaly, že rodiče se společnou péčí spolupracovali podle svých výpovědí nejvíce, oproti tomu rodiče, u nichž bylo dítě po rozvodu svěřeno do výhradní péče, došlo k největšímu zhoršení vztahů v průběhu času. Rodiče se společnou výchovou nejen, že spolu vycházeli lépe, ale také sdělili větší spokojenost s bývalým manželským partnerem v jeho rodičovské funkci. Bylo také zjištěno, že děti ze společné péče byly svědky větší míry spolupráce svých rodičů a méně násilí, měly více stability, co se týká bydliště a zažily více kontaktů s oběma rodiči. Neměli bychom však žít v iluzi, že společná péče je všelékem, který ubrání všechny děti před psychickými dopady z rozvodu [Warshak 1996: 160-167].

5.3 Střídavá péče

Střídavá péče znamená, že dítě žije po určitou dobu s každým z rodičů. Zákon neuvádí, po jakém časovém úseku by ke střídání mělo docházet. V praxi soudů dochází obvykle ke střídání po měsíci, čtrnácti dnech či po týdnu. Podmínky pro svěřeni dítěte do střídavé a společné péče jsou stejné. Oba rodiče musí mít o střídavou péči zájem, musí být výchovně způsobilí, svěřeni dítěte do střídavé péče musí být v zájmu dítěte a musí být zajištěny jeho zájmy. Nezbytnou podmínkou realizace střídavé výchovy je u dítěte školního věku zachování školní docházky do jedné školy a skutečnost, že bude moc dítě provozovat své mimoškolní aktivity [Dudová, Hastrmanová 2007: 75]. Dalším nezbytným předpokladem střídavé výchovy je to, že se rodiče musí domluvit na všech věcech, a to nejen výchovných, ale i praktických, tj. na aspektech materiální péče, jako je bydlení, stravování, úklid, praní, docházka do školy a zájmových aktivit či na otázkách finančních. Podle ústavního soudu ČR nelze střídavou výchovu nařídit, respektive vynutit při nesouhlasu jedné z rodičovských stran [Francová, Dvořáková, Závodská 2010: 18-19].

V České republice je toto uspořádání stále pro mnoho lidí obtížně přijatelné, protože je celkem nové a neobvyklé. Střídavá péče k nám přišla ze Spojených států amerických a Francie, kde je zvykem, že dítě zůstává bydlet v jednom prostředí. V našich podmínkách je toto uspořádání neobvyklé a někdy i nemožné. Dítě, které tedy nemá

rádo změny, by střídání prostředí nemuselo snášet dobře [Procházková 2011: 66-67]. Z toho vyplývá, že uspořádání nemusí být vhodné pro každé dítě a klade zvýšené nároky jak na dítě, které si buduje svou identitu v měnícím se prostředí, tak na rodiče, kteří musí formě tohoto uspořádání přizpůsobit své životy a vyjít dítěti maximálně vstříc [Dudová, Hastrmanová 2007: 75-76]. Ne vždy je však střídavá výchova pro děti špatná. Podle některých psychologů střídavá výchova omezuje pocity ztráty a tím zvyšuje sebeúctu dítěte. Při tomto typu výchovy jsou zachovány jak prvky ženského, tak i mužského přístupu a dochází k možnosti komunikace a ztotožnění se s mužským i ženským vzorem. Záleží především na vzájemných vztazích rodičů k dítěti a hlavně na vztahu rozvedených nebo rozvádějících se rodičů mezi sebou a na materiálních podmínkách. Pokud rodiče nedokáží vzájemně spolupracovat, jak tomu v mnoha případech bývá, není střídavá péče vhodným řešením [Francová, Dvořáková Závodská 2010: 19-20].

6 Rodina s nevlastním rodičem

Rodiny s nevlastním rodičem jsou velmi rychle přibývajícím počtem rodin. Okolo jedné třetiny rozvedených dospělých, přibližně do roka, opět vstoupí do manželství a zhruba do tří let se dvě třetiny žen vdají a tři čtvrtiny mužů ožení. V důsledku nárůstu počtu nových sňatků bude zhruba každé čtvrté dítě žít určitou dobu s nevlastním rodičem. Předsudky vůči rodinám s nevlastním rodičem jsou všudypřítomné. Často se na nevlastní děti nahlíží, jako by žily v podřadné rodině, v jakési nedokonalé napodobenině idealizované nukleární rodiny. Důležitým úkolem při formování rodiny je tedy překonat tyto negativní předsudky. I v nevlastní rodině lze vytvořit láskyplné prostředí a nalézt hodnotné vztahy. Život v rodině s nevlastním rodičem se však od původní nerozvedené rodiny značně liší. Pokud rozvedení rodiče vstoupí do nového manželství, děti se musí vypořádat s rozsáhlým příbuzenstvem včetně nevlastních prarodičů, sourozenců a hlavně s nevlastním rodičem [Teyber 2007: 200-201].

Děti, které se stanou součástí nevlastní rodiny, stojí před dvěma hlavními problémy. Zaprvé, není pro mnoho dětí lehké přijmout to, že do jejich rodiny vstupuje nový partner. Děti mají pocit, že nový partner chce nahradit druhého rodiče, a proto se takové změně brání. Nového partnera neochotně přijímají především děti školního věku a dospívající. Nový sňatek vyvolává konflikt loajality, který nabírá na síle zvláště tehdy, když spolu mají vlastní rodiče nevládný vztah. Důležité je, aby si rodič i nevlastní rodič uvědomili, že většině dětí prospívá vztah s biologickým rodičem. Děti bývají rodičům velmi oddaní, proto většina z nich zpočátku nového partnera odmítá. Pokud rozvod a období po něm doprovázely konflikty mezi rodiči, děti nevlastního rodiče zpravidla odmítají a dochází k vyvolávání sporů. Druhým podstatným problémem dětí bývá strach, že kvůli novému partnerovi přijdou o vlastního rodiče. Tento pocit ztráty je především typický při novém vztahu matky vychovávající dceru. V období, kdy je dcera pouze pod vedením matky, se zpravidla mezi nimi vytvoří úzký vztah a dcera pak vnímá nového partnera jako narušitele vztahu. Na nového partnera žárlí, chová se vůči němu odmítavě, soupeří s ním a nechce se vzdát pozornosti a lásky matky. K tomuto chování dochází především na začátku nového manželství. Právě kvůli oběma zmíněným problémům se v prvních letech nového manželství objevuje více konfliktů a podle odborníků, může tento stav trvat až pět let. Záleží ovšem na pohlaví a věku dítěte [Teyber 2007: 201-203].

S příchodem nového partnera se hůře vyrovnávají dívky. Chlapci žijící s matkami jsou ke vztahu s novým partnerem otevřenější. Pokud je nový partner k chlapcům vlídný a projevuje o ně opravdový zájem, jsou chlapci schopni nového nevlastního otce přijmout. Dalším důvodem je i to, že někteří chlapci po rozvodu mají s vlastním otcem velmi omezený kontakt. Jeden z výzkumů ukázal, že již několik let po vzniku nového partnerství jsou chlapci, kteří mají nevlastního otce lépe adaptováni než chlapci v domácnosti s matkou samoživitelkou. Většina dívek se s rozvodem obvykle lépe vypořádá než chlapci, ale za to více trpí novým partnerstvím rodičů. Jak jsem již zmínila, mezi matkou a dcerou se po rozvodu vytvoří úzký vztah a většina dcer se o tento vztah nechce dělit, proto se přijetí nevlastního otce může velmi bránit. Aby došlo ke snížení napětí mezi nevlastním rodičem a dítětem, je třeba, aby nový partner vstupoval do rodičovské a výchovné role pozvolně. To, jak se dítě vypořádá s novým partnerem, však nezáleží pouze na pohlaví, ale také na věku. Obvykle platí to, že čím jsou děti mladší, tím se s přijetím nového partnerem lépe vypořádávají. Naopak nejhorším obdobím pro přijetí bývá puberta. Adaptace dítěte na novou rodinu s nevlastním rodičem závisí především na tom, jak rodiče dokáží zvládat stres a na jejich duševní pohodě. K problémům s adaptací dochází, když jsou rodiče podráždění, úzkostliví, mají deprese či nadměrně pijí alkohol. Všechny tyto faktory vedou k neefektivní výchově [Teyber 2007: 203-204].

7 Dopad rozvodu na děti a mladistvé

Dopadem rozvodu na děti a mladistvé jsem se již zabývala v mojí bakalářské práci. Nyní bych chtěla zajít více do hloubky této problematiky a podívat se na ní spíše z psychologického, než sociologického hlediska. Poté bych ráda na základě kvantitativního a kvalitativního výzkumu ověřila, zda dopad rozvodu na děti odpovídá psychologickým a jiným výzkumům a tvrzením.

Ačkoliv rodiče překvapivě často soudí, že se rozvod jejich dětí nijak nedotkl a že jej nevnímaly, podle dětských psychologů se rozvod dotýká vždy každého dítěte. Je důležité si uvědomit, že když se dítě přímo nehroučí, nedělá scény, nepláče, neznamená to ještě, že by rozvodem netrpělo. Rodiče v období rozvodu a po něm bývají často zaujatí svými problémy, takže mají na dítě méně času. Závažnější však je, že jsou vůči dítěti, jeho prožívání a potřebám méně vnímaví [Matějček, Dytrych 1992: 4]. Je tedy zcela jisté, že rodinným rozvratem a rozchodem je výrazně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte. Ať rodiče chtějí či nechtějí, dítě je vystavováno zvláštnímu druhu psychické zátěže, jejíž důsledky nejsou často rozpoznány včas ani vlastními rodiči či blízkým okruhem osob. Nejedná se totiž pouze o důsledky, které by se projevovaly ihned, ale některé se mohou projevovat ve vzorcích chování dítěte až v období puberty či na začátku dospělosti [Matějček, Dytrych 1994: 133-135].

Negativní a pozitivní podněty, které působí na rozvedené rodiče a jejich děti, vyvolávají nový druh zátěžové situace, kterou je třeba řešit. To vše se odehrává ve fázi, kterou nazýváme adaptací na rozvod. Rozvodovou adaptací lze charakterizovat jako relativně dlouhodobý proces vyrovnávání jednotlivce se specifickým stresem. V jejím průběhu by mělo dojít postupem času k obnově pocitu životní spokojenosti a vytvoření nového životního stylu. Důležitou roli v období porozvodové adaptace hraje psychosociální adaptabilita. Tu můžeme definovat jako individuálně diferencovanou schopnost přizpůsobení a vyrovnání se s novou životní událostí. Čím vyšší je adaptabilita, tím kratší, snadnější a úspěšnější bývá proces adaptace [Matějček, Dytrych 1999: 31-32].

Podle Teybera [Teyber 2007] se reakce dětí na rozvod liší v čase. Rozlišuje reakce dětí na krátkodobé a dlouhodobé. Krátkodobé reakce se u dětí liší v závislosti na jejich věku a pohlaví. Dlouhodobé reakce obvykle trvají déle než dva roky a mohou se promítnout do budoucího života dítěte [Teyber 2007: 12-17]. Špaňhelová [Špaňhelová 2010] ještě

doplňuje, že u reakcí dítěte na rozvod nezáleží pouze na pohlaví a věku dítěte, ale také na jeho vlastnostech, charakteru, temperamentu a na tom, jak bylo zvyklé již v minulosti bojovat s různými překážkami a postavit se jim [Špaňhelová 2010: 46]. Warshak [Warshak 1996] k těmto uvedeným faktorům, které ovlivňují rozvodové reakce u dětí, ještě přidává ekonomickou stránku rodiny a její geografickou stabilitu [Warshak 1996: 62].

7.1 Krátkodobé reakce dětí na rozvod

Podle výzkumů, počátek rozpadu manželství vyvede z rovnováhy téměř všechny děti. Většina dospělých, kteří zažili rozvod svých rodičů, popisují počáteční období rozdělení manželství jako nejbolestivější událost svého života. Děti vnímají odchod rodiče velmi těžce. I když doma možná docházelo k mnoho hádkám, přetrvávalo napětí a nespokojenost, děti si rozvod nepřejí. V prvním roce v období po rozvodu bývají děti podrážděné, vzteklé, objevují se u nich obavy, pocity vinný či deprese [Teyber 2007: 12-13]. Hetherington a Kelly doplňují ještě další negativní reakce, které zahrnují zvýšenou úzkost, strach, zlost a nedůvěru [Matoušek a kolektiv 2015: 27]. Špaňhelová [Špaňhelová 2010] mluví ještě o dalších negativních dopadech na děti, jako jsou somatické projevy a nechutenství, koktání, lhostejnost či zamlklost [Špaňhelová 2010: 50-65]. Tyto reakce však neprobíhají u všech dětí stejně, záleží především na rozdílnosti pohlaví a věku, ale na to se podíváme v následujících podkapitolách.

7.2 Dlouhodobé reakce dětí na rozvod

Vědci se zabývali dlouhodobým dopadem rozvodu na děti v časovém úseku pěti až deseti let po rozvodu a dále v době, kdy tyto děti z rozvedených rodin dosahují třiceti let. Podle výsledků řady studií je zhruba dvacet pět procent z nich úspěšných, kolem padesáti procent má střídavé úspěchy a neúspěchy a zhruba dvacet pět procent se potýká se závažnými, přetrvávajícími problémy. Příčin těchto dlouhodobých reakcí na rozvod lze najít několik. Jednou z nich je, že někteří lidé se stále zlobí na rodiče, který odešel, odmítají jej nebo se nedokáží zbavit smutku, protože jim chybí rodič, od kterého byli odloučení po rozvodu. Další příčinou může být to, že se lidé drží nerealistických, zidealizovaných vzpomínek na úplnou rodinu nebo mají pocit, že byli připraveni o dětství, a tak vyžadují spoustu pozornosti nebo se naopak cítí odolnější. Většina dospělých z rozvedených rodin prožívá zvýšené obavy, ve vztazích řeší otázku věrnosti,

důvěry a pocitu bezpečí [Teyber 2007: 17]. Podle Wallersteinové a Blakesleeové mají děti z rozvedených rodin menší naději na vysokoškolské vzdělání, mají častější problémy s návykovými látkami na prahu dospělosti a častější potíže ve vztazích s blízkým okruhem osob. Stejně jako Teyber zdůrazňují, že tyto děti z rozvedených rodin mohou mít problémy s důvěrou a pocitem bezpečí až do dospělosti [Matoušek a kolektiv 2015: 27]. Wallersteinová ještě doplňuje, že se u dospívajících dětí, které prošly rozvodem rodičů, objevují pocity bezmocnosti a obávají se zklamání v milostných vztazích [Pavlát 2011].

7.3 Reakce dětí v závislosti na pohlaví

Jak jsem již zmínila, kromě věkových rozdílů v reakci na rozvod je důležité zohlednit také pohlaví. Zhruba pětaosmdesát procent dětí z rozvedených rodin žije s matkou. Podle studií mohou problémy způsobené manželskými konflikty, rozvodem a životem v péči matky bez přítomnosti a asistence otce, mít závažnější dopad na chlapce než na dívky [Teyber 2007: 16-17]. Prakticky každý druhý otec bezprostředně po rozvodu zpřetrhá vazbu se synem a chlapec tak zůstává bez vzorového modelu, pokud do rodiny nepřijde nový partner. Chlapci nemůžou otevřeně projevit smutek z otcova odchodu, protože mají obvykle zafixováno, že chlapci přece nepláčou, a tak své projevy interpretují agresivním chováním. V porovnání s dívkami mají také větší problémy s chováním doma i ve škole, mají horší výsledky a také hůře vycházejí se spolužáky. Situaci chlapců většinou neřeší ani bydlení s deprimovaným otcem, který je úzkostlivý, někdy hodně pije a nedokáže pomoci synovi v období dospívání. Potvrdily to záznamy z dětské linky ChildLine, ze kterých vzešlo, že chlapci žijící s otcem kontaktují linku častěji než ti, kteří žijí s matkou. Mnozí otcové nedokáží dát najevo blízkost a porozumění, mnozí zůstávají dlouho v práci a jiní nedokáží být pro syny oporou a nepomáhají jim rozvinout sebedůvěru. Kdyby si otcové více uvědomovali důležitost pozitivních vztahů k dětem a kdyby věděli, jak jsou pro zdravý vývoj dítěte důležití, nebyli by chlapci rozvodem tolik poškozeni [Smith 2004: 36-37]. Rozdíly podle pohlaví se však mohou měnit s příchodem dospívání. S nástupem dospívání dochází často mezi matkou a dcerou k rostoucímu konfliktu a u dívek se přidávají i problémy s milostnými vztahy, zvláště pokud v jejich životě chybí role otce. Dívky mají sklon k brzkému navazování sexuálních vztahů, navíc s větším počtem partnerů, než dívky z úplných rodin. Dále se u nich projevuje tendence k častějšímu uzavírání sňatku, který opět vede k rozvodu, jak jsem již zmiňovala v bakalářské práci na základě Levingerova modelu.

Tyto potíže ve vztazích spolu s horšími studijními a pracovními výsledky často u dívek přetrvávají až do rané dospělosti. Jak jsem již poznamenala v předešlé kapitole, situace se může u dívek ještě zhoršit, pokud do rodiny přijde nový partner. Zatímco chlapci se příchodu nového partnera zpravidla přizpůsobí, dívky se této změně velmi brání [Teyber 2007: 16-17].

7.4 Reakce dětí v závislosti na věku

Již jsem zmínila, jak děti reagují na rozvod na základě pohlaví a nyní se podíváme na reakce dětí v závislosti na věku. Každé dítě v odlišném věku rozvod jinak prožívá a dává své emoce najevo různým způsobem, avšak podobnosti jsou obvykle větší než rozdíly. Smutek je totiž emocí, kterou prožívají všichni.

7.4.1 Předškolní věk

Podle amerického výzkumu existují tři vysoce ohrožené skupiny dětí a to, velmi malé děti, adolescenti a ti, kteří prožívají druhý rozvod rodičů. Dlouhodobými dopady je nejvíce ohroženo právě nejmenší dítě, jež opustil člověk, ke kterému mělo velmi silné citové pouto [Smith 2004: 41-43]. I kojenci, kteří nerozumí významům slov jako rodina či rozvod, dokáží rozpoznat, jaká atmosféra v rodině panuje. Jak novorozenci, tak kojenci se smějí, když se smějí jejich rodiče nebo když slyší příjemný hlas rodičů, tak zažívají pocit klidu a cítí se dobře. Dítě tedy vnímá to, jaké pocity prožívá rodič, který se o něj stará. Pokud je rodič neklidný, smutný, podrážděný a jinak emočně nestálý, přeneše se tato negativní energie i na dítě. Svůj nepokoj potom děti mohou dávat najevo pláčem, hněvivou grimasou v obličeji nebo neklidným spánkem. Pokud děti pozorují hádky mezi rodiči, můžou se rodičů dokonce bát. Batole už dokáže vnímat obsah některých slov a vnímá svou rodinu jako prostředí, kde má pocit bezpečí. V batolecím období některé děti ještě nemluví, a pokud cítí, že je mezi rodiči velké napětí, mohou reagovat vztekem, neklidným spánkem stejně jako u kojenců či se jim mohou zdát děsivé sny [Špaňhelová 2010: 85-95].

Děti ve věku od tří do šesti let obvykle na rozvod reagují smutkem a hněvem. Chlapci bývají více hluční, podráždění, vzteklí, méně si hrají s kamarády a více vyhledávají samotu. Chlapci také v mateřské škole narušují skupinové aktivity a příliš se jich nechtějí s ostatními dětmi účastnit. Podobná reakce probíhá i u dívek, ale častěji se setkáváme s proměnou a snahou zastat dospělé roli. Tyto dívky mají nadměrnou starost o to, aby byly hezky upravené, obvykle ostatní děti poučují a napomínají, jako

to dělají paní učitelky nebo rodiče [Teyber 2007: 13]. Děti v tomto věku bývají ještě příliš malé na to, aby věděly, co znamená rozvod, ale nejsou malé na to, aby se cítily opuštěné a osamělé. U čtyřletých a pětiletých dětí se mohou objevit pocity strachu, mohou se začít pomočovat nebo přestat mluvit a vrátit se k žvatlání. Děti jsou přesvědčeny, že maminka nebo tatínek opustil je, nikoliv druhého rodiče [Smith 2004: 41-43].

7.4.2 Mladší školní věk

Pro šesti až osmileté děti bývá rozvod rodičů mimořádně obtížný a obvykle jím trpí více chlapci než dívky. Hlavní reakcí dětí je smutek a plačtivost. Chlapci velmi postrádají otce a děti mají sklon věřit, že je odcházející rodič odmítl. Tento pocit odmítnutí má za následek sníženou sebeúctu, depresi a zhoršení školního prospěchu [Teyber 2007: 13-14]. Chlapci mají sklony k hlučnosti, aktivitě a někdy i vzdoru. Je zřejmé, že tito chlapci mají potíže se spánkem a soustředěností, což se odráží na školních výsledcích. Mnozí chlapci se přejídají a vrací se na mladší vývojovou úroveň, kdy si například začnou cucat palec. Také u nich může docházet ke ztrátě důvěry ve vlastní schopnost vykonávat jednoduché úkoly [Smith 2004: 43-45].

Kolem osmého roku děti pokročí na cestě ke zralosti a zejména chlapci se musí vypořádat s tím, že jim otec není většinou nablízku, aby jej pochválil, povzbudil nebo se účastnil jejich činnosti. V tomto věku děti své trápení skrývají za hněv, což projevují zastrašováním, ubližováním, ničením a také se objevují krádeže. Některé děti se stávají třídními šašky, obtížně si hledají kamarády, protože nevědí, kdy je zbytečné na sebe poutat pozornost nebo, co ostatní děti považují za přijatelné chování. Někdy se děti chovají tak, jakoby chtěly být potrestány, aby zmírnily vinu, kterou pocítují. Chlapci i dívky mají často problémy se soustředěním, neboť se v mysli zabírají domácími problémy. Jiné děti zase ve škole nacházejí bezpečí a to jim dává možnost odpoutat se od rodinných starostí [tamtéž].

7.4.3 Starší školní věk

Již u osmiletých dětí se objevuje jako hlavní reakce hněv a ten spolu se vztekem přetrvává až do zhruba dvanáctého roku. Tyto děti bývají zpravidla rozzlobené na oba rodiče, zejména se zlobí na toho, který dal podnět k rozchodu. Dítě obvykle hledá viníka rozvodu a má tendenci jednoho z rodičů zavrhnout. Mnoho rodičů naneštěstí své děti v těchto konfliktech podporuje. Děti ve starším školním věku často odmítají snahy

otce, který od nich odešel, a nechtějí s ním trávit čas. Hněv a vztek nejsou jedinými reakcemi, které se u dětí objevují. Prožívají také smutek, osamělost, strach, co se s nimi stane a obavy o rodiče. Typický je u těchto dětí pocit bezmocnosti. Tyto děti si rozvod velmi nepřejí, touží po rodiči, který je pryč a cítí se bezmocně, že nedokážou ovlivnit změny, které se odehrávají v jejich životě. Vztek a pocit viny se podílejí na zhoršování školního prospěchu a dochází ke konfliktům s kamarády a vrstevníky. Děti si také mohou stěžovat na fyzické obtíže, jako jsou bolesti břicha a hlavy [Teyber 2007: 14].

7.4.4 Dospívání

S rozvodem rodičů se setkává méně dospívajících než menších dětí, jelikož podle statistik dochází nejčastěji k rozvodu, když je dětem čtyři až sedm let. Reakce dospívajících se obvykle velmi liší. Někteří adolescenti se s rozvodem vyrovnávají obvykle lépe než menší děti, protože se více osamostatňují a vymaňují se z rodinných vztahů. Také se s rozvodem lépe vyrovnávají tak, že se od napětí ve vztahu rodičů distancují a více se věnují vlastním aktivitám a plánům do budoucna. Často se obávají, že selhání rodičů ovlivní jejich schopnost mít dobré manželství nebo úspěšně zvládnout studium [Teyber 2007: 14-15]. Většina dospívajících je velmi zranitelná, ale už lépe chápou svět dospělých, neboť se sami považují za dospělé. Většina dětí má o své rodiče velké starosti a často o ně projevuje větší zájem než rodiče o ně [Smith 2004: 45-46].

Mnoho dospívajících pocítuje rozvod jako zradu. Doma tráví velmi málo času, vyhýbají se komunikaci s rodinou a domácím činnostem. V případě nedostatečné kontroly či dohledu ze strany rodičů dochází k závažným problémům. Dospívajícímu hrozí, že se zaplete s vrstevníky, mohou se u něj zhoršit známky a chování ve škole, či může začít užívat drogy, alkohol a předčasně zahájit sexuální život. Jiní dospívající mladí lidé mohou upadnout do deprese, stranit se vrstevníkům nebo ztratit ambice a plány do budoucna [Teyber 2007: 14-15]. Smiková ještě dodává, že pokud mezi rodiči dítěte probíhají hádky a napadání, dítě ztrácí respekt k autoritě rodičů, což se může přenést i na ostatní autority [Smiková nedatováno].

7.5 Možné školní problémy dětí

Rozvod rodičů se většinou u dětí projeví i ve vztahu ke škole. Rodina, která za normálních okolností požaduje a oceňuje dobrý školní prospěch, může dítě účinně motivovat jen pokud, pro ně představuje jisté a stabilní zázemí [Vágnerová 2005: 280]. Co se objevuje velmi často a bývá předmětem naprosto chybných interpretací, je špatná

školní výkonnost dítěte. Projevuje se především ve zhoršeném prospěchu, přestože dítě předtím dobře prospívalo. Je to dáno tím, že v důsledku trvalého stresu dítě prožívá stále více napětí a úzkosti. To má za následek zhoršení koncentrace a to opět vede ke špatnému školnímu výkonu. Dítě je za svůj špatný školní prospěch trestáno, ztrácí zájem o školu, protože pro něj představuje zdroj utrpení, a tím se opět zhoršuje jeho výkonnost a bludný kruh se uzavírá. Je důležité zdůraznit, že jsou rozdíly mezi chlapci a dívkami. Zhoršení školního prospěchu u chlapců je dáno také jejich agresivním chováním, které je výsledkem dlouhodobé frustrace. Učitelé takové chování často „odměňují“ zhoršením klasifikace. U dívek je proces zhoršení školního výkonu méně nápadný. Dívky, které prošly rozvodem rodičů, jsou více staženy do sebe, jejich chování není tolik nekonformní, ale úzkost a s ní související poruchy koncentrace se projevují také [Matějček, Dytrych 1994: 135-136].

Při jednom výzkumu z roku 1987 se ukázalo, že dítě z rozvedené rodiny je hodnoceno jak učitelkami, tak matkami jako méně ctižádostivé a méně svědomité, více přecitlivělé, dráždivé a nervózní a méně oblíbené ve školním kolektivu [tamtéž]. Výzkumy školních problémů dětí z rozvedených rodin se zabýval také Trnka. Předmětem jeho zkoumání byla skupina dětí ve věku šesti až čtrnácti let, u kterých se zabýval vlivem rozvodu na jejich chování, zařazením do kolektivu a školním prospěchem. Trnka upozorňuje, že právě učitelé mohou dítěti pomoci a posílit jeho pocit jistoty v době, kdy prožívá rozvod rodičů a hroutí se mu celý svět [Trnka 1974: 27]. Podle výsledků výzkumu, jsou děti z rozvedených rodin hodnoceny jako neukázněné, rvavé, nepořádnější a hádavější. Mnoho dětí z rozvedených rodin bylo hodnoceno svými spolužáky jako samotáři. Učitelé na dětech během rodinného rozvratu pozorují, že jsou děti jakoby duchem nepřítomny a nedávají pozor [Trnka 1974: 39-41].

Rodina není pouze vnějším prostředím dítěte, ale má na něj také velký vliv formou prožívání vztahů a událostí v rodině, promítá se do jeho postojů, názorů, životního rozpoložení, ale i předpokladů pro školní úspěšnost. To je hlavní důvod, proč patří mezi důležité kompetence učitele rozumět žákům prostřednictvím jejich rodinné prostředí [Helus 2007: 179].

8 Praktická část

Ve výzkumné části diplomové práce jsou stanoveny cíle práce, vymezeny metody výzkumu, metody sběru dat, stanoven výzkumný vzorek a popsána realizace výzkumu. Následně je proveden rozbor dat, jenž byla získána prostřednictvím dotazníkového šetření a analýzy rozhovorů. Výsledky jsou dále interpretovány a v závěru shrnuty a zhodnoceny.

8.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumné části je zjistit vliv rozvodu a následného porozvodového uspořádání na děti staršího školního věku. Empirická část se zaměřuje na reakce dětí na rozvod rodičů a změny, ke kterým dochází. Také mě bude zajímat informovanost respondentů o průběhu rozvodu. Zaměřím se na žáky, kteří navštěvují druhý stupeň základní školy v Českých Budějovicích. V závěru výzkumné části diplomové práce shrnu nejčastější reakce dětí na rozvod rodičů a porovnáám, zda získané informace korespondují s teoretickou částí.

Konkrétní cíle jsou následující:

- 1) Zjistit, zda byly děti o rozvodu a jeho průběhu informovány.
- 2) Zjistit, jaké emoce děti v rozvodovém období prožívaly.
- 3) Zjistit příčinu rozpadu manželství očima dětí.
- 4) Zjistit, zda dítě považuje kontakt s druhým rodičem za dostatečný.
- 5) Zjistit spokojenost či nespokojenost dítěte ohledně porozvodového uspořádání.
- 6) Zjistit, zda došlo ke změně ve finančních zdrojích rodiny po rozvodu rodičů.
- 7) Zjistit vztahy mezi dětmi a novými partnery v rodině.

8.2 Metoda výzkumu

Pro empirickou část diplomové práce, která se zabývá životním kontextem žáků z rozvedených rodin, jsem si zvolila metodu jak kvantitativního, tak kvalitativního výzkumného šetření.

8.2.1 Kvantitativní výzkum

V pedagogických vědách využíváme dva typy výzkumného šetření a to kvantitativní a kvalitativní. Dříve byla tato výzkumná šetření považována za soupeřící, dnes už jsou považována pouze za rozdílná [Švaříček, Šed'ová 2007]. Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji a zabývá se množstvím, rozsahem nebo frekvencí výskytu jevů. Číselné údaje se poté dají matematicky zpracovat, to znamená, že je možné je sčítat, vyjádřit je v procentech, vypočítat jejich průměr nebo použít jiné metody matematické statistiky. V kvantitativním výzkumu si výzkumník snaží držet odstup od zkoumaných jevů, čímž zabezpečuje nestrannost pohledu. Při tomto typu výzkumu výzkumník zkoumané osoby ani nemusí vidět, zvláště když používá jako výzkumnou metodu dotazníkové šetření nebo sebehodnotící škály. Hlavním účelem výzkumníka v kvantitativním výzkumu je třídění údajů a vysvětlení příčin existence nebo změn jevů [Gavora 2000: 31-33].

Pro empirickou část kvantitativního výzkumu jsme zvolili metodu dotazníkového šetření. Dotazník je způsob získávání písemných odpovědí na písemně kladené otázky. Dotazník je systém předem připravených a důkladně formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které respondent odpovídá písemně [Chráska 2007: 163]. Dotazník je určen hlavně pro hromadné získávání údajů, tedy k získávání údajů o velkém počtu odpovídajících. Díky dotazníku můžeme získat poměrně velké množství informací při malé investici času i peněz [Gavora 2000: 99].

Pro položky dotazníku jsme se rozhodli použít otevřené, uzavřené a polouzavřené odpovědi. Otevřené neboli nestrukturované položky nenabízejí respondentovi žádné hotové odpovědi. U těchto položek je určen pouze předmět, ke kterému se mají respondenti vyjádřit. Nevýhodou těchto položek může být právě jejich volnost, která působí obtíže při vyhodnocování. Po shromáždění všech odpovědí je obvykle potřeba provést kategorizaci, která převede velký počet odpovědí na menší počet zvolených kategorií, čímž se určitá část informace ztrácí. Výhodou těchto položek je to, že umožňují hlubší proniknutí k sledovaným jevům než položky uzavřené [Chráska 1998: 92]. Jelikož se zaměřujeme na děti staršího školního věku, které prošly rozvodem, jsou pro nás tyto informace a individuální odpovědi velmi cenné a důležité.

Druhou položkou dotazníku jsou položky uzavřené neboli strukturované. Tato položka nabízí hotové alternativní odpovědi a úkolem respondenta je označit vhodnou odpověď.

Tyto položky můžeme dále rozdělit na položky dichotomické a polynomické a opět jsme využili oba typy. Dichotomická položka nabízí respondentovi dvě volby: ano/ne. Neposkytuje mu tedy mnoho možností, aby vyjádřil svoje názory. U polynomických položek je předkládáno více než dvě odpovědi. Dále jsme také použili položku polouzavřeného typu, kdy má respondent možnost označit nabídku „jiná odpověď (uved' ...)“ [Chráska 2007: 165-167].

8.2.2 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí kvantifikace nebo statistických procedur. Může to být výzkum, který se týká života lidí, chování, příběhů, ale také chodu různých organizací a společenských hnutí nebo vzájemných vztahů [Strauss, Corbinová 1999: 10]. Podle Švaříčka a Šed'ové [Švaříček, Šed'ová 2007] jde o proces zkoumání problémů a jevů v autentickém prostředí. Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi účastníkem a badatelem výzkumu. Účelem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci různých postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, vytvářejí a prožívají sociální realitu [Švaříček, Šed'ová 2007: 17].

Jak jsem již zmínila, kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji, kdežto kvalitativní výzkum uvádí zjištění ve slovní podobě. Výzkumník kvalitativního šetření se snaží o sblížení se zkoumanými osobami, o proniknutí do situací, ve kterých vystupují, protože jen tak je může pochopit a popsat. Hlavním účelem kvalitativního výzkumu je porozumět člověku, tedy zejména chápat jeho vlastní hlediska – jak on vidí věci a posuzuje jednání. V kvalitativním výzkumu je každý člověk nebo skupina jedinečná, protože má vlastnosti, kterými se liší od jiného člověka nebo skupin. Výzkumníka kvalitativního výzkumu zajímá spíše konkrétní případ, tedy konkrétní žák nebo skupina žáků, konkrétní učitel nebo skupina učitelů, konkrétní škola apod. Cílem je hluboké proniknutí do konkrétního případu, nikoliv zevšeobecňování údajů [Gavora 2000: 31-33].

K tomu, aby mohl výzkumník provést kvalitativní výzkum, jsou potřebné určité dovednosti. Výzkumník v kvalitativním výzkumu by měl být schopen kriticky analyzovat situaci, vyhnout se zkreslení, získat platné a spolehlivé údaje a měl by mít

schopnost abstraktního myšlení. Výzkumník musí mít dobré komunikační schopnosti a musí být všímavý pozorovatel [Strauss, Corbinová 1999: 11].

Nejobvyklejšími typy kvalitativního výzkumu jsou rozhovory a pozorování. Dalšími typy mohou být zakotvená teorie, fenomenologické pojetí, etnografie, životní historie, analýza rozhovorů aj. My jsme pro empirickou část kvalitativního výzkumu zvolili metodu rozhovoru [Strauss, Corbinová 1999: 12].

Rozhovor můžeme znát pod názvem „hloubkový rozhovor“. V tomto případě probíhá interakce mezi dvěma účastníky, a to badatelem a dotazovaným. Badatel klade otázky dotazovanému a ten na ně odpovídá. Hloubkový rozhovor zkoumá členy určitého prostředí a určité specifické skupiny [Švaříček, Šed'ová 2007: 159]. Výhodou rozhovoru je navázání osobního kontaktu, který umožňuje hlubší proniknutí do motivů a postojů dotazovaných. Podle toho, zda je rozhovor výzkumníkem řízen či nikoliv, rozlišujeme rozhovor řízený (interview) a rozhovor neřízený (volný). Podle způsobu, jakým vedeme rozhovor a klademe otázky, můžeme rozlišit rozhovory na standardizované a rozhovory nestandardizované. Podle počtu dotazovaných lze rozlišit rozhovor individuální a skupinový [Chráska 1998: 113-114].

Pro empirický výzkum jsme se rozhodli použít skupinový nestandardizovaný rozhovor. Tento typ rozhovoru se podobá přirozené komunikaci mezi lidmi. Badateli musí však být jasné, které informace má od dotazovaného získat. Konkrétní formulace otázek a jejich pořadí však je ponechán na tazateli. Výhodou tohoto typu rozhovoru je hlavně to, že umožňuje snadnější navázání kontaktu mezi badatelem a dotazovaným, což může znamenat jeho bezprostřednější a upřímnější projev [Chráska 1998: 113-114]. Jelikož je moje téma diplomové práce poněkud choulostivější, je potřeba, aby se dotazovaný cítil při rozhovoru dobře a proto jsme se rozhodli použít nestandardizovaný rozhovor, jelikož standardizovaný rozhovor působí vždy více méně strojeně a respondenti nemusí mít k tazateli takovou důvěru.

8.3 Výzkumný vzorek a sběr dat

Základní výzkumnou otázkou je rozvod a jeho dopad na děti. Jako výzkumný vzorek pro kvantitativní výzkum mi posloužili žáci, kteří v současné době navštěvují druhý stupeň Základní školy Nerudova v Českých Budějovicích. Na tuto základní školu jsem docházela v rámci souvislé pedagogické praxe a se zprostředkováním dotazníku mi pomohla paní třídní učitelka jedné třídy, která vyučuje občanskou výchovu a český

jazyk. Průzkum jsem prováděla v polovině března 2017. Rozhodli jsme se oslovit žáky třech tříd, konkrétně šesté, osmé a deváté třídy. Dotazníky byly rozdány 85 žákům a během dané doby mi bylo vráceno všech 85 dotazníků, tedy 100 % návratnost.

Dotazník jsem sestavila sama na základě cíle výzkumu a za pomoci rad PhDr. Marty Franclové, PhD., vedoucí diplomové práce. Dotazník byl anonymní a skládal se z 34 otevřených, uzavřených a polouzavřených položek. Vyplňování dotazníku žákům nezabralo déle než 20 minut. Odpovědi u každého odevzdaného dotazníku jsem nejdříve zaznamenávala do předem připravené tabulky, u každé otázky jsem vyjádřila počet nebo druh odpovědi a poté jsem tyto odpovědi vyjádřila v absolutních číslech a u některých otázek také v procentech.

Jako výzkumný vzorek pro kvalitativní výzkum metody rozhovoru mi posloužilo pět žáků, kteří navštěvují druhý stupeň Základní školy Nerudova v Českých Budějovicích. Tito žáci se během svého života prošli rozvodem rodičů.

Všechny účastníky jsem osobně oslovila a podala jim informace o realizaci svého výzkumu. Od všech účastníků jsem dostala souhlas k použití výpovědi pro účely diplomové práce. Vzhledem k nezletilému věku žáků druhého stupně, jsem také požádala o souhlas rodičů.

Po osobní domluvě s účastníky výzkumu jsem na ně čekala ve stanovenou hodinu před jejich základní školou. Účastníci byli ze dvou tříd, konkrétně z osmé a deváté, a sami se rozhodli, že chtějí rozhovory realizovat ve skupině z dané třídy. První skupinu tedy tvořili tři žáci z osmé třídy a v další skupince byli dva žáci z deváté třídy. Rozhovory jsem následně pořizovala v parku na lavičce v dostatečné vzdálenosti od ostatních lidí, aby se žáci cítili pohodlně a vzhledem ke krásnému jarnímu počasí toto místo rádi uvítali. Před začátkem rozhovoru jsem jim sdělila, že pokud nebudou chtít na některou z otázek odpovídat, je to čistě jejich rozhodnutí a nebudu na jejich odpovědi trvat. Dále jsem je ujistila, že veškeré informace, které mi sdělí, budou anonymní a poslouží pouze pro účely diplomové práce.

8.4 Výsledky dotazníkového šetření

Výsledky dotazníku jsou uvedeny v následujícím textu, který je rozdělen podle sledovaných otázek. Cílem dotazníku bylo vygenerovat děti, které zažily rozvod rodičů od ostatních respondentů a zároveň zjistit jejich názor na situaci po rozvodu rodičů.

Výsledky výzkumu jsou znázorněny v tabulkách, kde se nacházejí hodnoty v absolutních číslech. U některých otázek jsou také uvedeny grafy s procentním znázorněním výsledků.

Otázka č. 1) Jaký je tvůj věk?

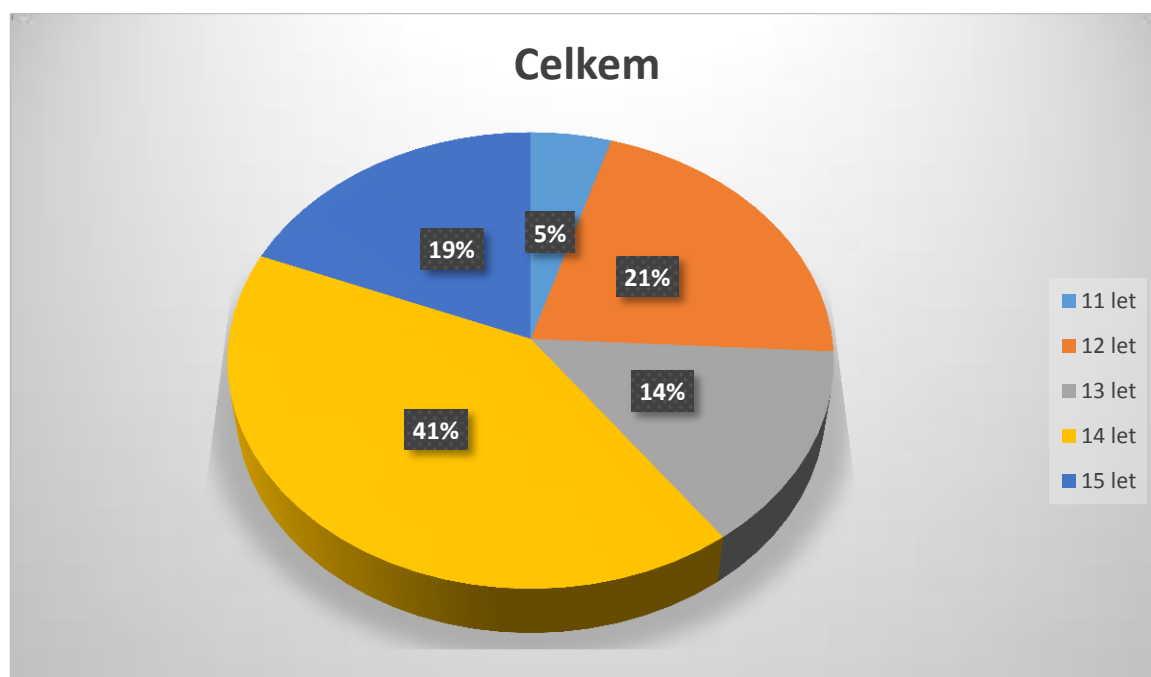
Z tabulky, která je uvedena níže, vyplývá, že věk dotazovaných se pohybuje v rozmezí od 11 do 15 let. Největší podíl dotazovaných je ve věku 14 let, konkrétně 35 respondentů (41%).

Tabulka 1: Věk respondentů (v absolutních číslech)

Věk	Počet
11 let	4
12 let	18
13 let	12
14 let	35
15 let	16

Zdroj: vlastní

Graf 1: Věk respondentů (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 2) Jakého jsi pohlaví?

Celkem bylo osloveno 85 respondentů z toho 42 chlapců a 43 dívek.

Tabulka 2: Pohlaví respondentů (v absolutních číslech)

Pohlaví	Počet
Chlapci	42
Dívky	43

Zdroj: vlastní

Otázka č. 3) V jaké rodině žiješ?

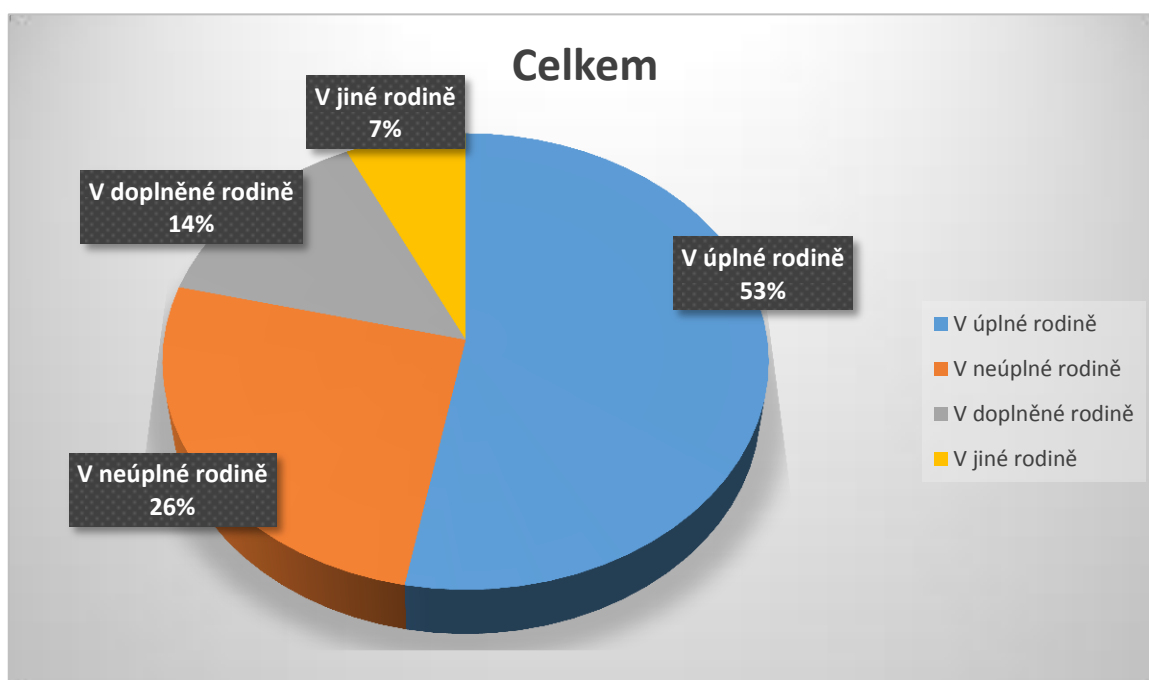
Z celkového počtu 85 respondentů žije nejvíce dětí v úplných rodinách, konkrétně 45 respondentů (53%). Druhou nejpočetnější skupinou jsou respondenti z neúplných rodin, kterých je 22 (26%), poté je to 12 (14%) žáků a žákyň z doplněných rodin a poslední skupinu tvoří 6 (7%) respondentů, kteří žijí v jiných rodinách, obvykle s prarodiči, v dětském domově nebo v pěstounské péči.

Tabulka 3: Typy rodin (v absolutních číslech)

	Počet
V úplné rodině	45
V neúplné rodině	22
V doplněné rodině	12
V jiné rodině	6

Zdroj: vlastní

Graf 2: Typy rodin (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 4) Kolik ti bylo, když se rodiče rozvedli (popřípadě rozešli)?

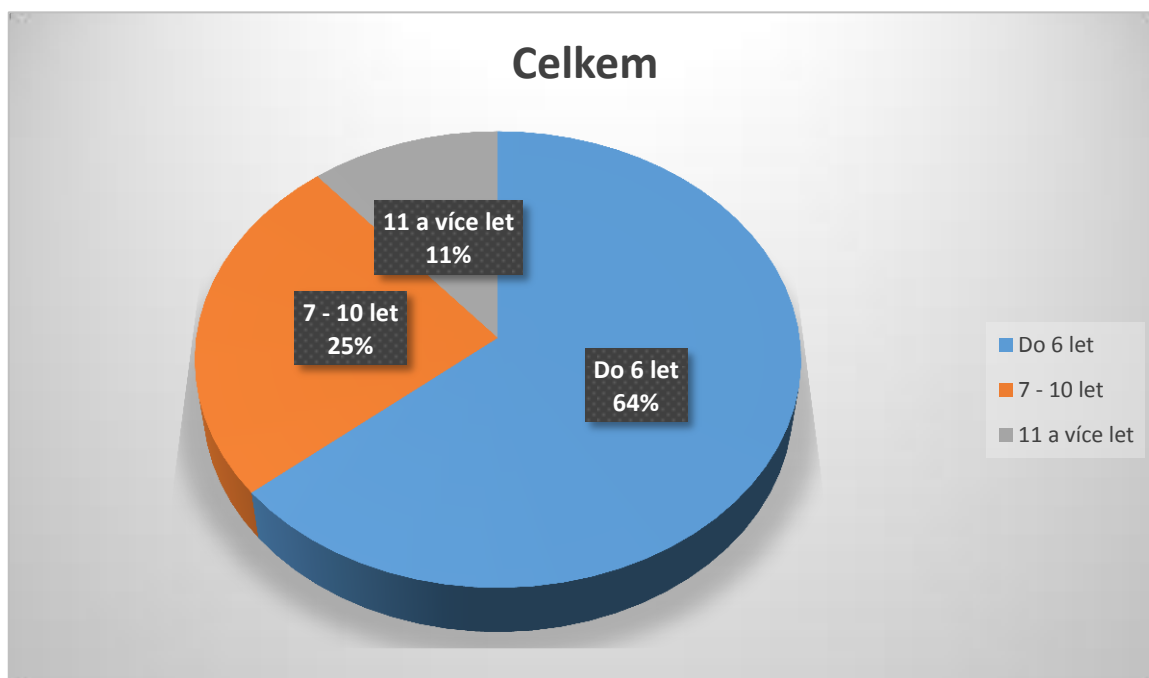
Nejvíce respondentů, tj. 23 (64%) zažilo rozvod rodičů do 6 let věku. Druhým nejčastějším obdobím je období ve věku 7 – 10 let, kdy zažilo rozvod 9 (25%) respondentů. Nejméně respondentů zažilo rozvod rodičů ve věku 11 let a více, konkrétně 4 (11%) respondenti.

Tabulka 4: Věk respondentů při rozvodu rodičů (v absolutních číslech)

Věk	Počet
Do 6 let	23
7 – 10 let	9
11 a více let	4

Zdroj: vlastní

Graf 3: Věk respondentů při rozvodu rodičů (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 5) Mluvili s tebou rodiče o probíhající situaci doma?

Na otázku, zda rodiče mluvili s dětmi o rozvodu, měli žáci a žákyně na výběr ze dvou odpovědí. 15 respondentů uvedlo, že s nimi rodiče o situaci, která doma probíhala, hovořili a 21 dotazovaných odpovědělo, že ne.

Tabulka 5: Komunikace rodičů s dětmi o rozvodu (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	15
Ne	21

Zdroj: vlastní

Otázka č. 6) Pokud s tebou rodiče o probíhající situaci doma mluvili, stručně popiš, co říkali.

Otázka č. 6 byla otázka otevřená a navazuje na otázku č. 5. 21 (58%) respondentů neuvedlo žádnou odpověď. Druhou nejpočetnější skupinou respondentů, konkrétně 8 (22%) bylo těch, kterým rodiče řekli, že ukončují vztah (manželství) z důvodu jeho nefunkčnosti. Poté 3 (8%) respondenti uvedli, že nepoznali otce nebo si ho nepamatují, 2 (6%) respondenti uvedli, že si nepamatují rozhovor s rodiči o rozvodu, 1 respondent (3%) napsal, že nepoznal matku, jelikož rodinu opustila v jeho novorozeneckém věku

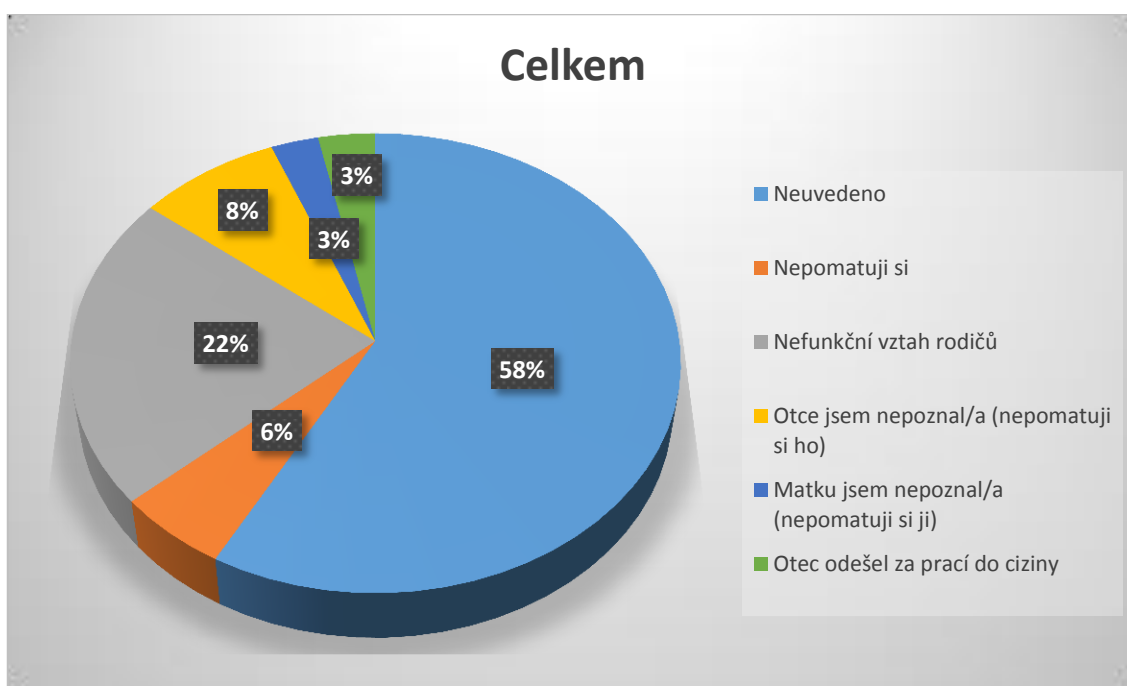
a 1 respondent (3%) uvedl, že matka mu sdělila, že otec odchází za prací do ciziny a už se nevrátí.

Tabulka 6: Komunikace rodičů s dětmi po rozvodu (v absolutních číslech)

	Počet
Neuvedeno	21
Nepamatuji si	2
Nefunkční vztah rodičů	8
Otce jsem nepoznal/a (nepomatuji si ho)	3
Matku jsem nepoznal/a (nepomatuji si jí)	1
Odchod otce za prací do ciziny	1

Zdroj: vlastní

Graf 4: Komunikace rodičů s dětmi o rozvodu (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 7) Kdo ti řekl, že se rodiče budou rozvádět?

Na danou otázku uvedlo 15 (41%) respondentů, že si nepamatují, kdo jim oznámil, že se budou rodiče rozvádět, 6 (17%) dotazovaným to řekla matka, 5 (14%) respondentům to řekli oba rodiče, 5 (14%) to řekla jiná osoba, 4 (11%) dotazovaní to poznali,

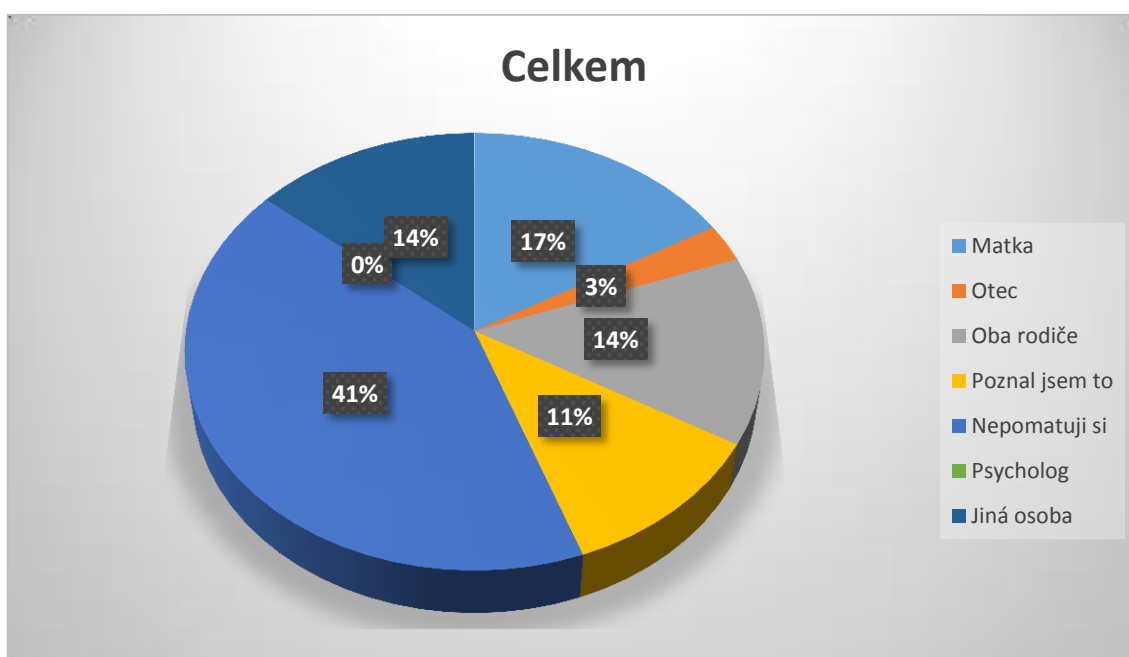
1 (3%) respondentovi to sdělil otec a psycholog neinformoval žádného respondenta o rozvodu rodičů.

Tabulka 7: Oznámení rozvodu (v absolutních číslech)

	Počet
Matka	6
Otec	1
Oba rodiče	5
Poznal jsem to	4
Nepamatuji si	15
Psycholog	0
Jiná osoba	5

Zdroj: vlastní

Graf 5: Oznámení rozvodu (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 8) Pokud ti někdo oznámil, že se rodiče budou rozvádět, jak ti to sdělil?

Na tuto otevřenou otázku 20 (57%) respondentů nevedlo odpověď. 9 (26%) dotazovaných si nepamatuje, jak jim bylo sděleno, že se rodiče budou rozvádět, 5 (14%) respondentům bylo řečeno, že se rodiče rozvádí z toho důvodu, že si nerozumí nebo jim jejich vztah již neklape, 1 (3%) respondentovi bylo řečeno, že otec je

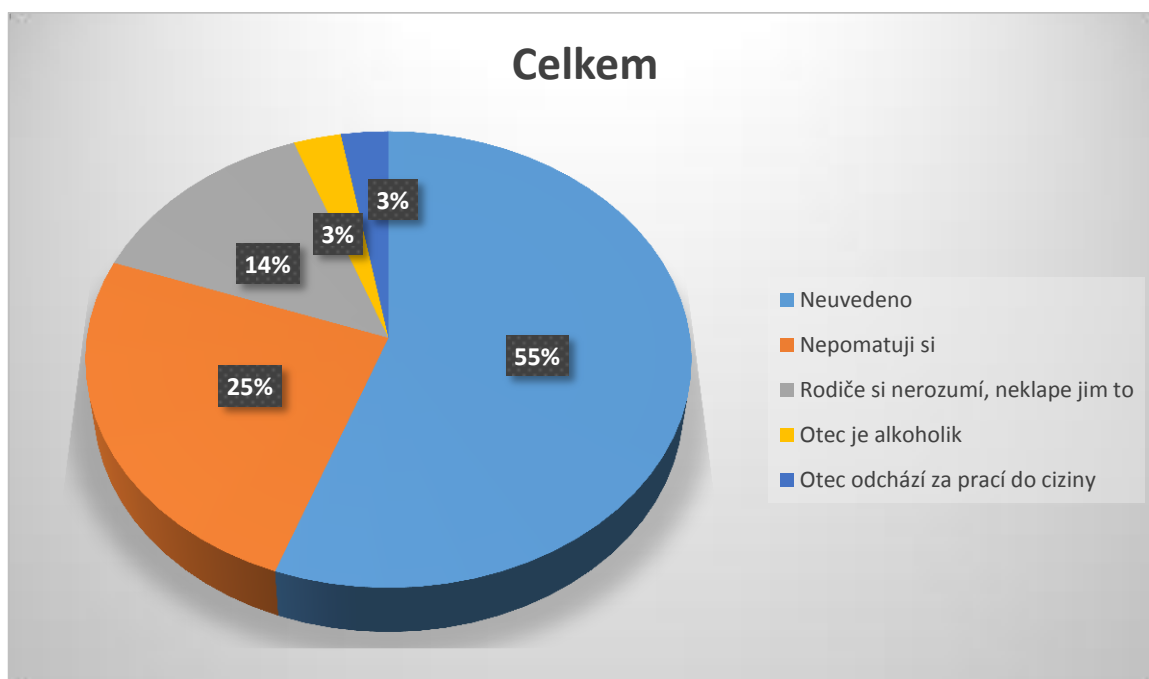
alkoholik a 1 (3%) dotazovanému bylo sděleno, že otec odchází do ciziny za účelem práce a už se nevrátí.

Tabulka 8: Oznámení rozvodu - důvod (v absolutních číslech)

	Počet
Neuvedeno	20
Nepamatuji si	9
Rodiče si nerozumí, neklape jim to	5
Otec je alkoholik	1
Otec odchází za prací do ciziny	1

Zdroj: vlastní

Graf 6: Oznámení rozvodu - důvod (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 9) Stručně popiš, jaké emoce jsi v rozvodovém období prožíval.

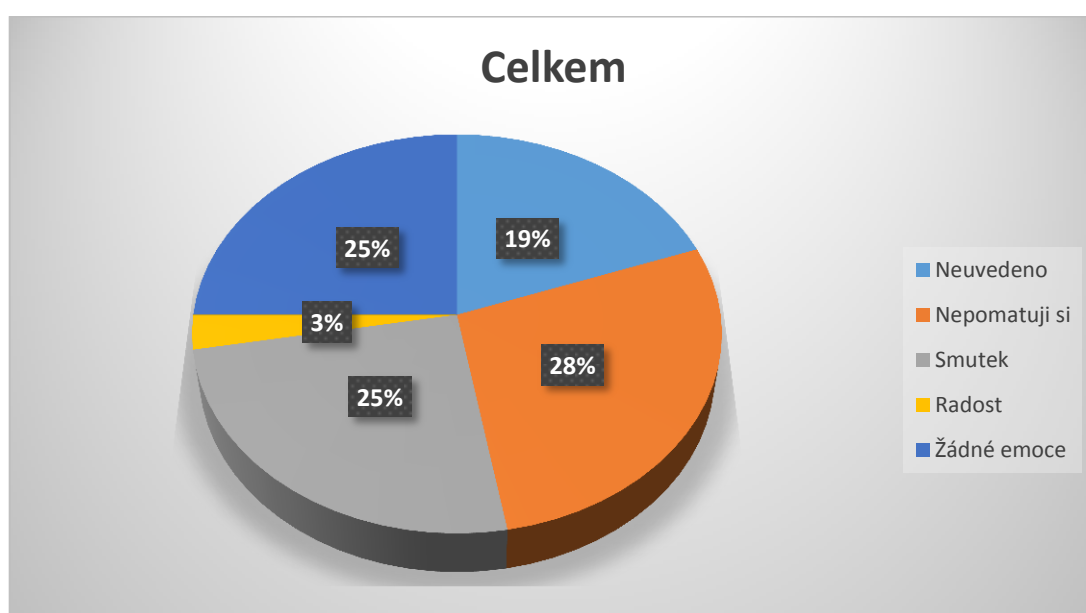
V této otázce jsme zjišťovali, jaké emoce děti prožívaly v období rozvodu. Opět šlo o otevřenou otázku. Nejvíce respondentů, konkrétně 10 (28%) uvedlo, že si nepamatují své emoce z období rozvodu rodičů, dále 9 (25%) dotazovaných napsalo, že prožívaly pocity smutku, stejný počet dotazovaných uvedlo, že nepocíťovali žádné emoce, 7 (19%) respondentů neuvedlo odpověď na danou otázku a 1 (3%) dotazovaný sdělil, že zažíval pocity radosti.

Tabulka 9: Emoce v období rozvodu (v absolutních číslech)

	Počet
Neuvedeno	7
Nepamatuji si	10
Smutek	9
Radost	1
Žádné emoce	9

Zdroj: vlastní

Graf 7: Emoce v období rozvodu (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 10) Ptali se tě rodiče na porozvodové uspořádání?

Na tuto uzavřenou otázku, kde měli respondenti možnost vybrat ze dvou odpovědí, uvedlo 9 dotazovaných, že se jich rodiče ptali na porozvodové uspořádání a 27 respondentů uvedlo, že se jich rodiče na porozvodové uspořádání neptali.

Tabulka 10: Porozvodové uspořádání (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	9
Ne	27

Zdroj: vlastní

Otázka č. 11) Odpovídalo porozvodové uspořádání tvój představě či dohodě s rodiči?

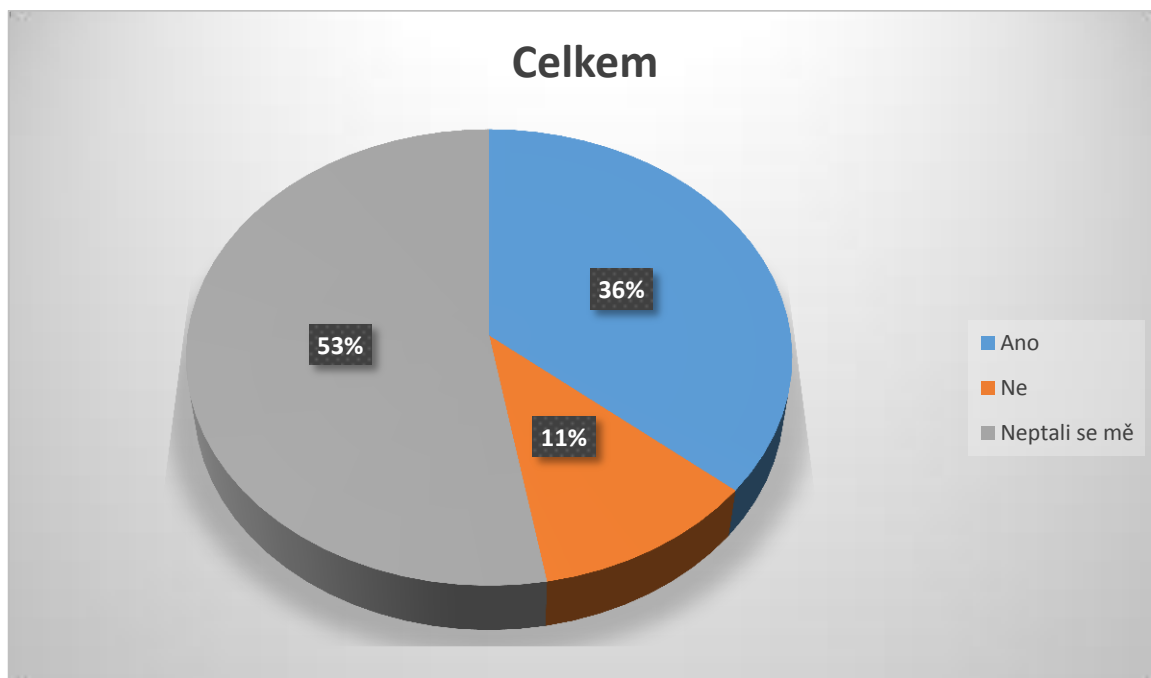
Na tuto otázku, kde měli respondenti možnost vybrat ze tří odpovědí, uvedlo nejvíce dotazovaných, konkrétně 19 (53%), že se je rodiče neptali na jejich názor ohledně porozvodového uspořádání, poté 13 (36%) respondentů uvedlo, že porozvodové uspořádání odpovídalo jejich představě či dohodě s rodiči a 4 (11%) žáci a žákyně uvedli, že porozvodové uspořádání neodpovídalo jejich představě či dohodě s rodiči.

Tabulka 11: Spokojenost s porozvodovým uspořádáním (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	13
Ne	4
Neptali se mě	19

Zdroj: vlastní

Graf 8: Spokojenost s porozvodovým uspořádáním (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 12) Komu jsi byl/a po rozvodu svěřen/a do péče?

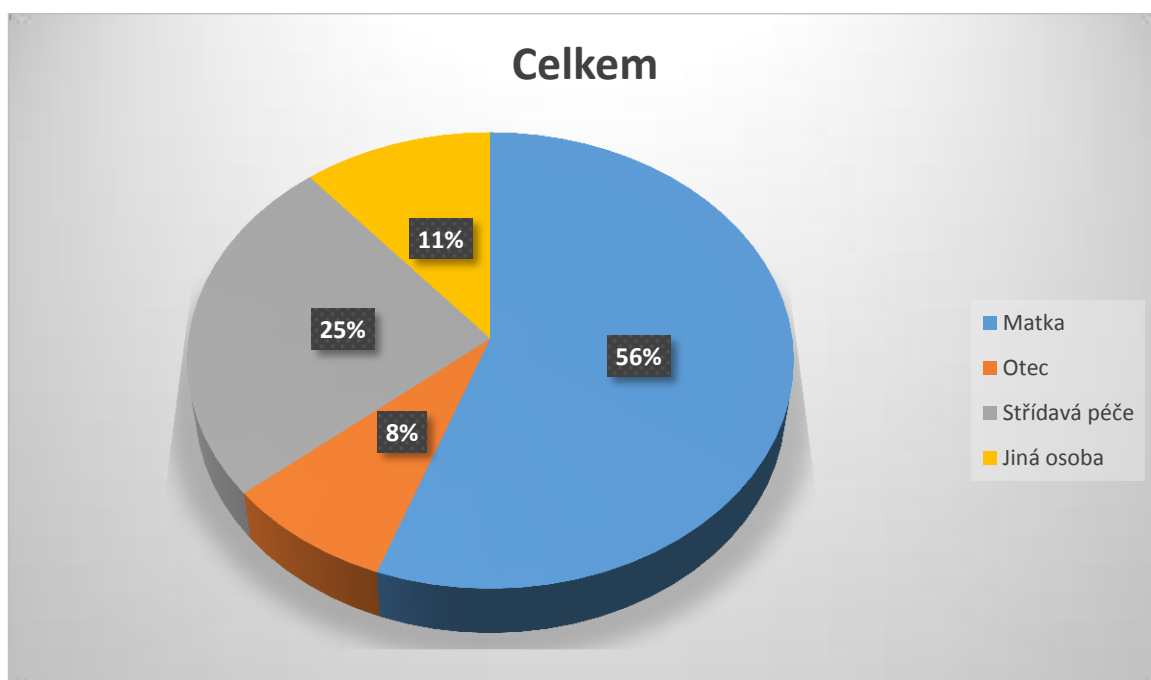
Dotazování žáci a žákyně uvedli, že 20 (56%) z nich bylo svěřeno do péče matky, 3 (8%) do péče otce, 9 (25%) do střídavé péče a 4 (11%) do péče jiné osoby, obvykle uváděli do péče prarodičů nebo tety.

Tabulka 12: Svěření do péče (v absolutních číslech)

	Počet
Matka	20
Otec	3
Střídavá péče	9
Jiná osoba	4

Zdroj: vlastní

Graf 9: Svěření do péče (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 13) Jsi spokojený/á se současnou situací porozvodového uspořádání?

Na otázku spokojenosti ohledně porozvodového uspořádání v současné době vyjádřilo 23 respondentů spokojenost, 5 nespokojenost a 8, že je jim to jedno.

**Tabulka 13: Spokojenost s porozvodovým uspořádáním v současné době
(v absolutních číslech)**

	Počet
Ano	23
Ne	5
Je mi to jedno	8

Zdroj: vlastní

Otázka č. 14) Pokud máš sourozence, byl svěřen do stejné péče jako ty?

Na tuto otázku odpovědělo 14 respondentů, že jejich sourozenec byl svěřen do stejné péče, 10, že byl svěřen do jiné péče a 12 dotazovaných uvedlo, že nemají sourozence.

Tabulka 14: Svěření sourozence do stejné péče (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	14
Ne	10
Nemám sourozence	12

Zdroj: vlastní

Otázka č. 15) V čem jsi viděl příčinu rozvodu (popřípadě rozchodu) rodičů?

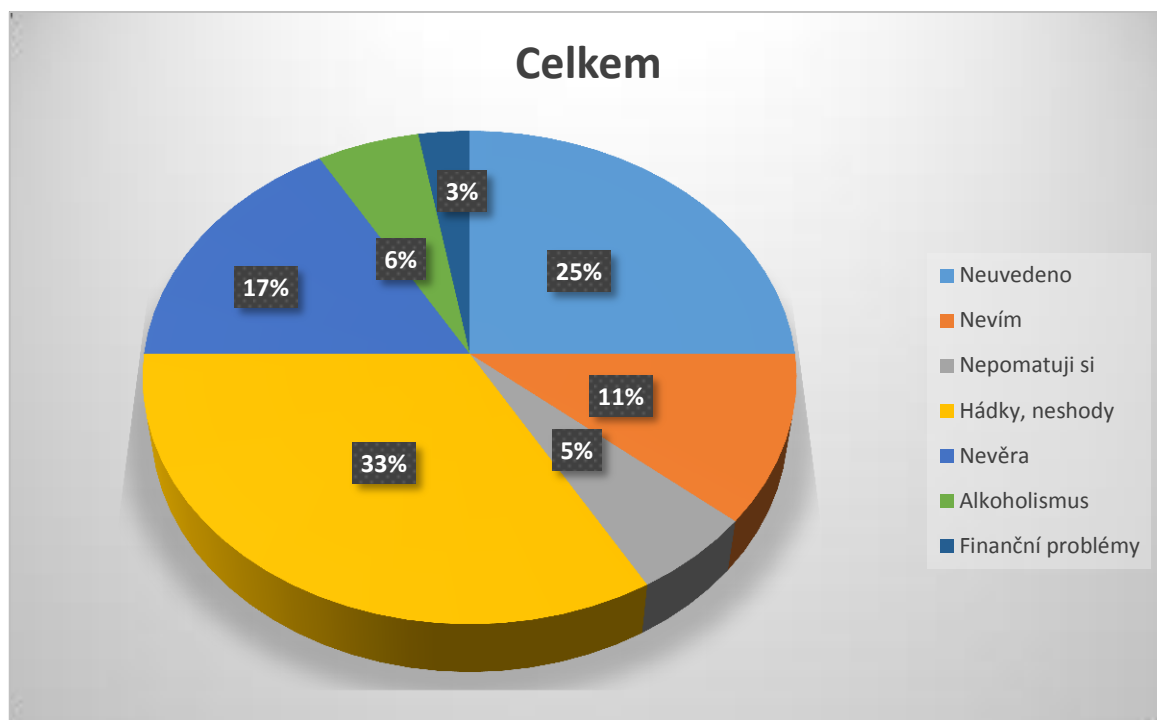
Otázka č. 15 zjišťovala, jaká byla hlavní příčina rozpadu manželství z pohledu dětí. Šlo o otevřenou otázku a nejvíce respondentů, konkrétně 12 (33%), uvedlo, že hlavní důvody, které vedly k rozpadu manželství, byly časté hádky a neshody rodičů. Další příčinou byla nevěra, kterou uvedlo 6 (17%) respondentů, alkoholismus uvedli 2 (6%) dotazovaní a finanční problémy zmínil 1 (3%) respondent. Zbýlých 15 (41%) odpovědělo, že neví, nepamatují si nebo neuvedli žádnou odpověď.

Tabulka 15: Příčina rozvodu rodičů (v absolutních číslech)

	Počet
Neuvedeno	9
Nevím	4
Nepamatuji si	2
Hádky, neshody	12
Nevěra	6
Alkoholismus	2
Finanční problémy	1

Zdroj: vlastní

Graf 10: Příčina rozvodu rodičů (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 16) Dával/a jsi si za vinu rozvod rodičů?

Na tuto otázku, kde měli respondenti na výběr ze tří možností, uvedlo 13 dotazovaných, že si dávali za vinu rozvod rodičů, 29 dotazovaných si nedávalo za vinu rozvod rodičů a 4 respondenti pouze někdy pocíťovali vinu za rozvod rodičů.

Tabulka 16: Vina za rozvod rodičů (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	13
Ne	29
Někdy	4

Zdroj: vlastní

Otázka č. 17) Chtěl/a jsi, aby se rodiče po rozvodu dali znovu dohromady?

Na danou otázku odpovědělo 12 respondentů, že chtěli, aby se rodiče po rozvodu dali znovu dohromady, 20 dotazovaných uvedlo, že nikoliv a 4 dotazovaní uvedli, že si někdy přáli, aby se rodiče k sobě vrátili.

Tabulka 17: Chtíč navrátit rodiče dohromady (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	12
Ne	20
Někdy	4

Zdroj: vlastní

Otázka č. 18) Měl/a jsi pocit, že je šance, že se rodiče k sobě vrátí?

Na tuto otázku 5 respondentů uvedlo, že zažívali pocity, kdy se objevovaly šance, že by se rodiče k sobě mohli vrátit. Nejvíce dotazovaných, konkrétně 26, neviděli šance v obnovení manželského vztahu rodičů a 5 respondentů někdy pocítili, že by se mohli dát rodiče zase dohromady.

Tabulka 18: Šance na obnovení vztahu rodičů (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	5
Ne	26
Někdy	5

Zdroj: vlastní

Otázka č. 19) Chtěl/a jsi se někdy vrátit do doby před rozvodem?

U otázky č. 19, zda by se chtěli respondenti vrátit do doby před rozvodem, uvedlo nejvíce dotazovaných, že nikoliv, konkrétně 19 respondentů. 8 dotazovaných uvedlo, že by se chtěli vrátit do doby před rozvodem a 9 respondentů odpovědělo, že někdy chtěli, aby se vrátili do doby, než se jejich rodiče rozvedli.

Tabulka 19: Přání návratu do doby před rozvodem (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	8
Ne	19
Někdy	9

Zdroj: vlastní

Otázka č. 20) Pokud jsi se chtěl/a vrátit do doby před rozvodem, stručně popiš proč.

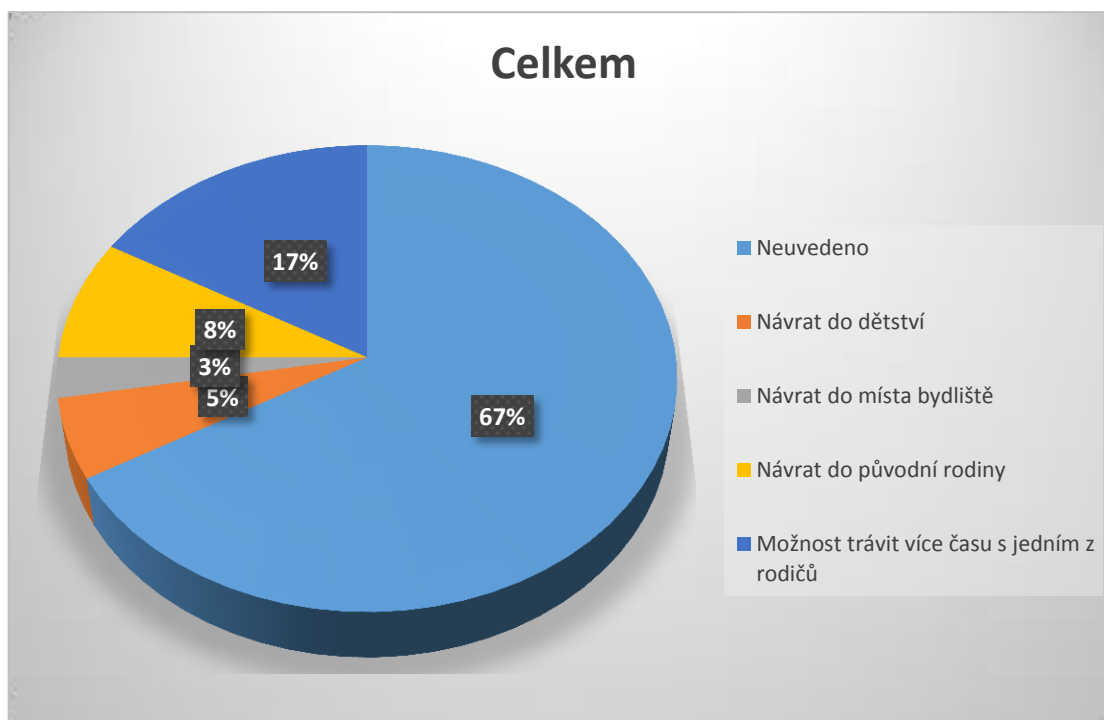
V této otázce byla požadována otevřená odpověď dotazovaných. 24 (67%) respondentů nevedlo žádnou odpověď, 2 dotazovaní (5%) by se chtěli vrátit do doby před rozvodem kvůli návratu do dětství, 1 (3%) by se chtěl vrátit do místa bydliště, 3 (8%) z dotazovaných by se rádi vrátili do původní úplné rodiny a 6 (17%) respondentů by se chtěli vrátit do doby před rozvodem, aby mohli trávit více času s jedním z rodičů.

Tabulka 20: Důvod návratu do doby před rozvodem (v absolutních číslech)

	Počet
Neuvedeno	24
Návrat do dětství	2
Návrat do místa bydliště	1
Návrat do původní rodiny	3
Možnost trávit více času s jedním z rodičů	6

Zdroj: vlastní

Graf 11: Důvod návratu do doby před rozvodem (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 21) Vidíte se s druhým rodičem pravidelně?

Na otázku, zda se respondenti vidají pravidelně s druhým rodičem, odpovědělo 15 (42%) respondentů, že ano, 14 (39%) dotazovaných uvedlo, že ne, 7 (19%) z nich odpovědělo, že se dříve s druhým rodičem vidali pravidelně, ale teď už není styk

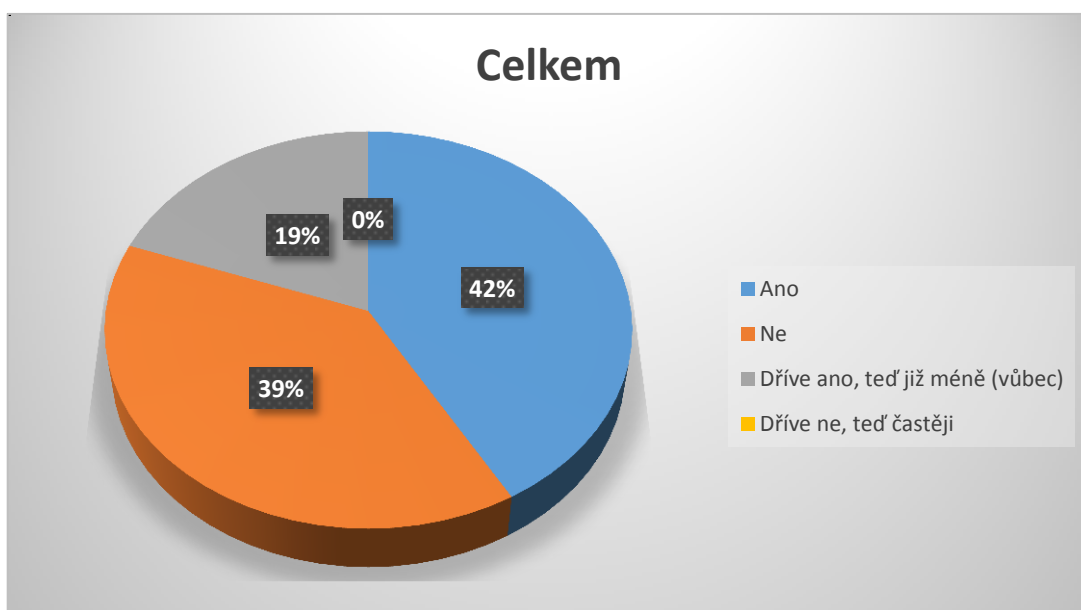
tak častý. Žádný (0%) z respondentů nevybral poslední možnost, tedy, že dříve se s druhým rodičem pravidelně nestýkal a nyní tomu tak je.

Tabulka 21: Pravidelný styk respondenta s druhým rodičem (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	15
Ne	14
Dříve ano, teď již méně (vůbec)	7
Dříve ne, teď častěji	0

Zdroj: vlastní

Graf 12: Pravidelný styk respondenta s druhým rodičem (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 22) Považuješ kontakt s druhým rodičem za dostatečný?

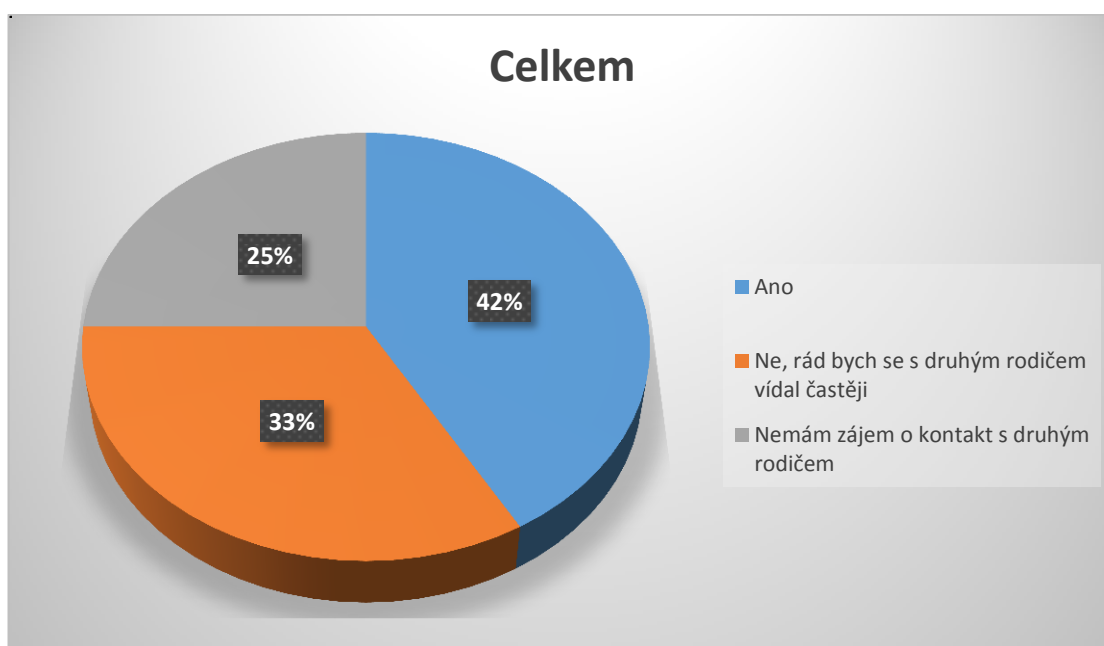
Na tuto otázku nejvíce respondentů, konkrétně 15 (42%) odpovědělo, že považují kontakt s druhým rodičem za dostatečný, 12 (33%) žáků a žákyň by se rádi vídali s druhým rodičem častěji a 9 (25%) dotazovaných nemá zájem o kontakt s druhým rodičem.

Tabulka 22: Spokojenost styku respondenta s druhým rodičem (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	15
Ne, rád bych se s druhým rodičem vídal častěji	12
Nemám zájem o kontakt s druhým rodičem	9

Zdroj: vlastní

Graf 13: Spokojenost styku respondenta s druhým rodičem (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 23) Stručně popiš tvé vztahy s matkou a otcem

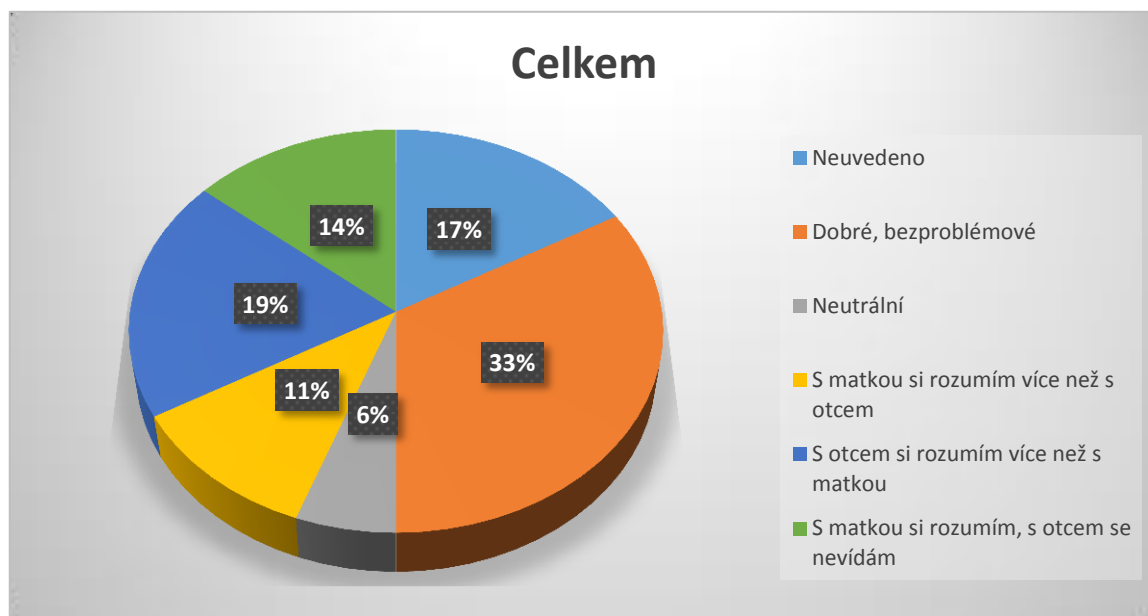
Otázka č. 23 byla otázkou otevřenou. Na danou otázku neuvedlo 6 (17%) respondentů odpověď, 12 (33%) respondentů odpovědělo, že mají s matkou i otcem dobré nebo bezproblémové vztahy, 2 (6%) mají vztahy neutrální, 4 (11%) si rozumí více s matkou než s otcem, 7 (19%) si naopak rozumí více s otcem než s matkou a 5 (14%) si rozumí s matkou a s otcem se nestýkají.

Tabulka 23: Vztah s rodiči (v absolutních číslech)

	Počet
Neuvedeno	6
Dobré, bezproblémové	12
Neutrální	2
S matkou si rozumím více než s otcem	4
S otcem si rozumím více než s matkou	7
S matkou si rozumím, s otcem se nestýkám	5

Zdroj: vlastní

Graf 14: Vztah s rodiči (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 24) Kdo ti byl v době rozvodu rodičů největší oporou?

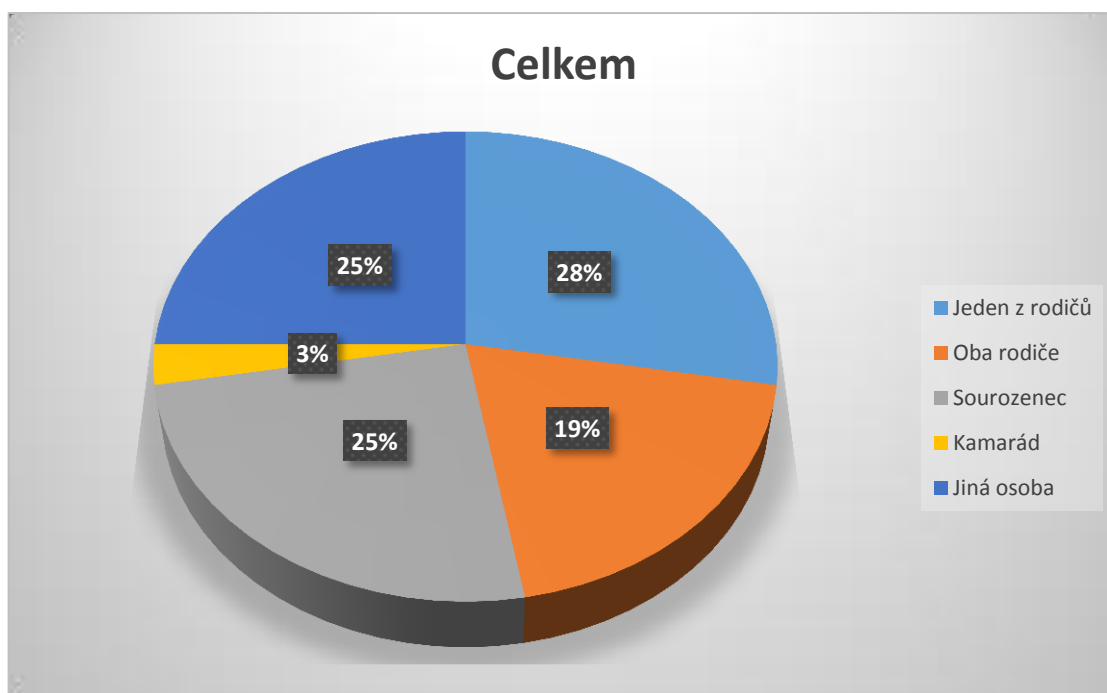
U této otázky 10 (28%) dotazovaných odpovědělo, že jim v době rozvodu rodičů, byl největší oporou jeden z rodičů, 7 (19%) uvedlo, že jim byli oporou oba rodiče, sourozenec to byl u 9 (25%) dotazovaných, kamarád pouze u 1 (3%) a jiná osoba, kde respondenti obvykle uváděli prarodiče nebo tetu, to bylo u 9 (25%) dotazovaných.

Tabulka 24: Opora respondentů v období rozvodu (v absolutních číslech)

	Počet
Jeden z rodičů	10
Oba rodiče	7
Sourozenec	9
Kamarád	1
Jiná osoba	9

Zdroj: vlastní

Graf 15: Opora respondentů v období rozvodu (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 25) Zůstal/a jsi po rozvodu rodičů bydlet ve stejném místě bydliště?

Na otázku, zda respondenti zůstali bydlet po rozvodu ve stejném místě bydliště, uvedlo 22 z nich, že ano a 14 z nich, že ne.

Tabulka 25: Stejně bydliště po rozvodu (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	22
Ne	14

Zdroj: vlastní

Otázka č. 26) Zůstal/a jsi po rozvodu rodičů bydlet ve stejném domě či bytě?

Ze všech dotazovaných odpovědělo 18 respondentů, že zůstali bydlet ve stejném domě či bytě a 18, že nezůstali bydlet ve stejném domě či bytě.

Tabulka 26: Stejný dům/byt po rozvodu (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	18
Ne	18

Zdroj: vlastní

Otázka č. 27) Byl/a jsi jedním z rodičů negativně ovlivňován/a proti druhému rodiči?

Na danou otázku uvedlo 7 respondentů, že byli negativně ovlivňováni proti jednomu z rodičů, 22 dotazovaných nebylo ovlivňováno proti jednomu z rodičů a 7 uvedlo, že pouze někdy.

Tabulka 27: Negativní ovlivňování proti jednomu z rodičů (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	7
Ne	22
Někdy	7

Zdroj: vlastní

Otázka č. 28) Cítil/a jsi po rozvodu rodičů nedostatek finančních zdrojů v rodině?

Z níže uvedené tabulky vyplývá, že 6 respondentů pocítilo po rozvodu nedostatek finančních zdrojů, 19 nepocítilo nedostatek finančních zdrojů a 11 žáků a žákyň neví, zda k takové situaci došlo.

Tabulka 28: Nedostatek finančních zdrojů po rozvodu (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	6
Ne	19
Nevím	11

Zdroj: vlastní

Otázka č. 29) Pokud jsi pocítil/a po rozvodu nedostatek finančních zdrojů, stručně popiš jak.

Zde šlo o otevřenou otázku a 31 dotazovaných neuvedlo na danou otázku žádnou odpověď. 5 respondentů odpovědělo, že už nemohli mít to, co chtěli.

Tabulka 29: Způsob pocítení nedostatku finančních zdrojů po rozvodu (v absolutních číslech)

	Počet
Neuvedeno	31
Nemohl/a jsem mít, co jsem chtěl/a	5

Zdroj: vlastní

Otázka č. 30) Přišel k Vám do rodiny nový partner vašeho rodiče?

Z tabulky níže vyplývá, že 22 rodičů si našli nového partnera a 14 rodičů si žádného nového partnera nenašli.

Tabulka 30: Příklad nového partnera do rodiny (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	22
Ne	14

Zdroj: vlastní

Otázka č. 31) Pokud do rodiny přišel nový partner, stručně popiš Váš vzájemný vztah.

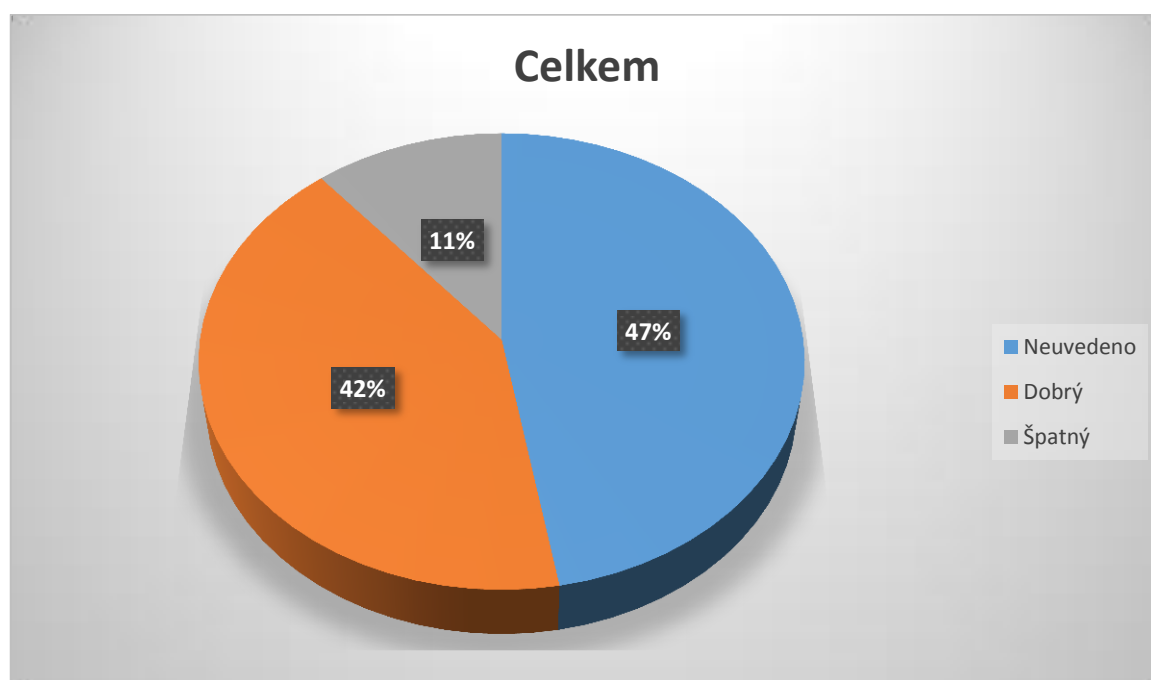
Na tuto otevřenou otázku nevedlo 17 (47%) respondentů odpověď. 15 (42%) dotazovaných odpovědělo, že si s novým partnerem v rodině rozumí a mají dobrý vztah a 4 (11%) respondenti uvedli, že s novým partnerem v rodině mají špatný vztah.

Tabulka 31: Vztah respondenta s novým partnerem (v absolutních číslech)

	Počet
Nevedeno	17
Dobrý	15
Špatný	4

Zdroj: vlastní

Graf 16: Vztah respondenta s novým partnerem (v %)

Zdroj: vlastní

Otázka č. 32) Uvažuješ, že v budoucnu uzavřeš manželství?

Z tabulky č. 32 můžeme vyčíst, že 15 respondentů uvažuje o uzavření sňatku, 3 neuvažují o tom, že by v budoucnu uzavřeli sňatek a 18 neví, zda chce do manželství v budoucnu vstoupit.

Tabulka 32: Plánování sňatku (v absolutních číslech)

	Počet
Ano	15
Ne	3
Nevím	18

Zdroj: vlastní

Otázka č. 33) Jak zpětně vnímáš rozvod (popřípadě rozchod) rodičů?

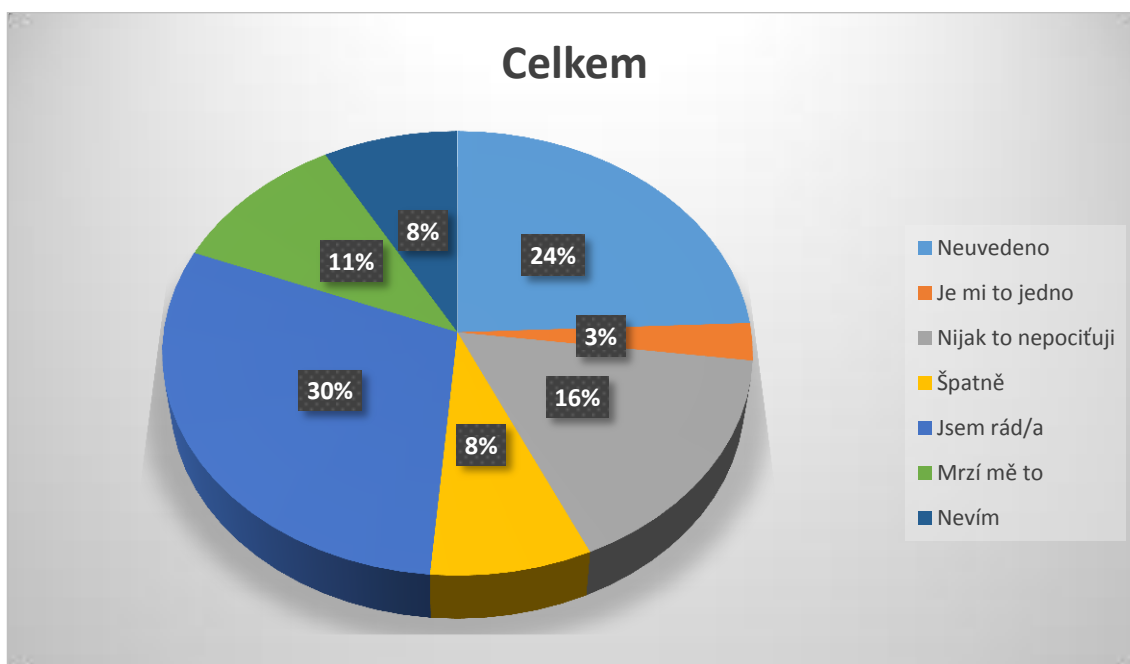
Otázkou č. 33 se zjišťovalo, jak respondenti vnímají rozvod s odstupem času. V tomto případě šlo o otevřenou otázku. Nejvíce respondentů uvedlo, že jsou rádi. Jedná se o 11 (30%) respondentů. Poté 9 (24%) neuvedlo žádnou odpověď, 6 (16%) to nijak nepocítuje, 4 (11%) to mrzí. Jako špatnou zkušenost to vnímají 3 (8%) respondenti a 3 (8%) respondenti uvedli, že neví. Pouze 1 (3%) respondent uvedl, že mu je to jedno.

Tabulka 33: Vnímání rozvodu s odstupem času (v absolutních číslech)

	Počet
Neuvedeno	9
Je mi to jedno	1
Nijak to nepocítuji	6
Špatně	3
Jsem rád/a	11
Mrzí mě to	4
Nevím	3

Zdroj: vlastní

Graf 17: Vnímání rozvodu s odstupem času (v %)

Zdroj: vlastní

8.5 Výsledky analýzy rozhovorů

V této části kategorizuji získané odpovědi z rozhovorů. Rozhovorů se zúčastnilo 5 žáků, z toho 4 dívky a 1 chlapec. Jak jsem již zmínila, tyto účastníci výzkumu jsou z osmé a deváté třídy základní školy. Zaměřím se na následující kategorie: věk respondentů při rozvodu rodičů, obeznámení s rozvodem, příčina rozvodu, emoce respondentů, svěření do péče a styk s druhým rodičem, změna finančních zdrojů po rozvodu, nový partner v rodině.

Kategorie 1 – Věk respondentů při rozvodu rodičů

V této kategorii jsem se zajímala o to, kolik žákům bylo let, když se jejich rodiče rozvedli.

Tabulka 34: Kategorie 1 – Věk respondentů při rozvodu rodičů

	Věk respondentů při rozvodu rodičů
R1	1 – 2 roky
R2	11 let
R3	Méně než 1 rok
R4	6 let
R5	9 let

Zdroj: vlastní

Výpovědi ke kódu věku respondentů jsou následující:

R1: „*No já jsem byla úplně malinká... jeden nebo dva roky.*“

R2: „*Mně bylo asi jedenáct.*“

R3: „*Mně bylo asi 8 nebo 9 měsíců, něco mezi tím.*“

R4: „*Mně bylo šest.*“

R5: „*Mně bylo asi devět.*“

Kategorie 2 – Obeznamení s rozvodem

Někdy děti vůbec nemusí tušit, že v rodině dochází k nějakým změnám, natož, že se rodiče rozvádí. Někteří děti to naopak samy vycítí nebo je s touto situací seznámí rodiče, popřípadě někdo jiný. Tato kategorie se tedy týká toho, zda rodiče popřípadě někdo jiný obeznámili děti s rozvodem a zda jim poskytli podrobnější informace.

Tabulka 35: Kategorie 2 – Obeznamení s rozvodem

	Oznámení situace	Sdělení důvodu
R1	matka	Ano
R2	Oba rodiče	Ne
R3	Oba rodiče	Ano
R4	Sousedka	Ne
R5	Oba rodiče	Ano

Zdroj: vlastní

Výpovědi, kdy byli respondenti obeznámeni s rozvodem od obou rodičů, jsou následující:

R2: „Mně to řekli, že se budou v dohledný době rozvádět a jinak mi to moc neodůvodnili.“

R3: „Já jsem byl malej, já si to určitě vůbec nepamatuji... potom mi mamka říkala, proč se rozešla s tátou, táta proti tomu říkal úplně něco jiného, oni si moc neseseděli, táta se choval jako pitomec a já mamku docela chápu.“

R5: „Mně to řekli rodiče tak nějak oba... mluvili jsme o tom i s bráchama a ségrou mladší. Řekli to tak asi normálně, že už si nerozumějí.“

Nyní se podíváme na výrok respondenta, kterého obeznámila se situací rozvodu matka v pozdějším věku respondenta, jelikož k rozvodu rodičů došlo v jeho velmi nízkém věku.

R1: „Nevzpomínám si, ale později jsem se o tom bavila s mamkou... mamka říkala, že tatka měl milenku.“

Nyní se podíváme na výpověď respondenta, kterému sdělila rozvod rodičů sousedka.

R4: „Mně dali k sousedům a mně to řekla sousedka. Řekla mi no jako víš, jak to u vás doma vypadá (naši se hodně hádali) asi spíš budeš jenom s tátou. Tak jsem řekla hmmm tak jo.“

Kategorie 3 – Příčina rozvodu

V této kategorii jsem se zajímala o to, zda mají respondenti povědomí o tom, proč k rozvodu rodičů došlo. Všichni respondenti uvedli na tuto otázku odpověď a důvod, proč si myslí, že k rozpadu manželství došlo.

Tabulka 36: Kategorie 3 – Příčina rozvodu

Příčina rozvodu	Hádky
	Nevěra ze strany otce
	Nevěra ze strany matky

Zdroj: vlastní

Výpovědi ke kódu hádky:

R2: „*Mamka nebyla s tátou šťastná, oni se hodně hádali.*“

R3: „*Oni si moc nesesděli, hádali se, táta se choval jako pitomec.*“

Výpovědi ke kódu nevěry ze strany otce:

R1: „*Tatka měl milenku.*“

R5: „*Tatka si našel novou partnerku.*“

Výpovědi ke kódu nevěry ze strany matky:

R4: „*Moje máma si našla nového partnera.*“

Kategorie 4 – Emoce respondentů

Tato kategorie znázorňuje, jaké emoce žáci prožívali během rozvodu rodičů. Jelikož dva respondenti byli v období rozvodu ve velmi nízkém věku, nepamatují si, co prožívali.

Tabulka 37: Kategorie 4 – Emoce respondentů

Emoce respondentů	Lítost
	Vztek, agrese
	Nepamatuje si

Zdroj: vlastní

Výpovědi ke kódu lítosti:

R2: „*Mně to bylo nejdřív líto, ale pak mi došlo, že to takhle bude lepší, protože budou šťastný a mohou si najít někoho jinýho.*“

R5: „*Mě to mrzelo, ale nebyla jsem z toho smutná, protože jsem si na druhou stranu říkala, že už se nebudou hádat a už to doma nebude takový.*“

Výpovědi ke kódu vzteku a agrese:

R4: „*Já jsem tomu moc nerozuměla. Já jsem byla hodně závislá na mámě, jelikož máma nepracovala, takže jsem byla víc doma s mámou, táta jezdil pozdě domů. Pak máma odešla a já měla žít jen s tátou a bratrem, takže to bylo takový těžší no. Chytala jsem hysterický záchvaty, zavírala jsem se v koupelnách, tloukla jsem do věcí, rozbíjela jsem je, byla jsem agresivní. Já jsem nastupovala do první třídy, když se naši rozvedli a když*

jsem byla ve škole, tak jsem se třeba zvedla a odešla jsem. Takže, aby to učitelka tak nějak zamaskovala tak mě posílala při hodině pro různé věci, protože já jsem se potřebovala projít. Ustálilo se to asi tak v pátý, šestý třídě, my jsme pak vlastně dostali jinou paní třídní a ta byla taková v pohodě, že jsem si s ní rozuměla, takže s ní jsem si hodně povídala a nějak se to ustálilo.“

Jak jsem již zmínila, někteří respondenti byli ve velmi nízkém věku, když se jejich rodiče rozvedli, takže si na svoje emoce nepamatují.

Kategorie 5 – Svěření do péče a styk s druhým rodičem

V této kategorii jsem zjišťovala, komu byly děti svěřeny do péče a jak často se vidají s rodičem (rodiči), kterému do péče svěřeny nebyly.

Tabulka 38: Kategorie 5 – Svěření do péče a styk s druhým rodičem

	Svěření do péče	Intervaly styku v současnosti
R1	Prarodiče	Pravidelně – jeden den v týdnu s oběma rodiči
R2	Střídavá péče	Pravidelně – týden s matkou, týden s otcem
R3	Matka	Pravidelně – dva dny v měsíci
R4	Střídavá péče	Nepravidelně – téměř vůbec (žije s otcem)
R5	Matka	Pravidelně – dva víkendy v měsíci

Zdroj: vlastní

Nyní budou následovat výpovědi respondentů, kteří byli svěřeni do střídavé péče. U R2 probíhá střídavá péče po týdnu. U R4 se dá říci, že přesto, že byl svěřen do střídavé péče, tak žije pouze s otcem a s matkou se téměř nevidá.

R2: *„Já mám střídavou péči po týdnu.“*

R4: *„Já jsem vlastně ve střídavé péči, takže bych měla být tejdén tam a tejdén tam, ale moje matka je taková, že ona mě nechtěla ani mého brácha a pořídila si novou rodinu, takže jsem to brala, tak jsem k ní ani nejezdila, protože ona to ani nechtěla a teď kon se třeba potkáme a jdeme někam, ale k sobě moc nejezdíme. Asi nejdýl jsme spolu byly, když jsem dostala brigádu ve stejný práci, kde ona pracovala. To bylo jediný, kdy jsme se nejvíce vidaly.“*

Konkrétní výpovědi respondentů v péči matky:

R3: „Já jsem u mamky a jsem za to rád. U táty jsem býval dřív každý druhý týden na víkend, ale teď jsem 29 dní v měsíci u mámy a ty 2 s tátou.“

R5: „Nám vlastně řekli rodiče, že si můžeme vybrat, jestli chceme být u mamky nebo u taťky. Já jsem vlastně se ségrou mladší zůstala u mamky a bráchové šli k taťkovi. Já vlastně jezdím k taťkovi na dva víkendy za měsíc. Ségra ta jezdí na tři, jak je menší, ale já jsem radši tady, protože tady mám kamarády, protože taťka bydlí vlastně v Jindřichově Hradci a my jsme se s mamkou stěhovaly, ona se stěhovala za prací. Do té doby jsme měli střídavou péči týden a týden a pak jsme se měli rozhodnout, jestli budeme s taťkou v Hradci nebo s mamkou tady v Budějovicích, tak jsme se rozhodly se ségrou, že budeme tady.“

Výrok respondenta, který byl svěřen do péče prarodičů:

R1: „Já jsem byla svěřena babičce a dědovi. S rodičema se vídám jednou týdně, i u nich někdy přespávám. Nevím, proč jsem byla svěřena do péče babičce a dědovi.“

Kategorie 6 – Změna finančních zdrojů po rozvodu

V předposlední kategorii jsem zjišťovala, zda děti pocítily změny ve finanční stránce rodiny po rozvodu rodičů. Dva respondenti neuvedli odpověď z důvodu toho, že si to nepamatují.

Tabulka 39: Kategorie 6 – Změna finančních zdrojů po rozvodu

Změna finančních zdrojů po rozvodu	Ano
	Ne
	Nepamatuje si

Zdroj: vlastní

Výpovědi respondentů, kteří pocítli, že došlo ke změně ve finanční stránce rodiny:

R2: „Já si to právě vybavuju, že jako taťka musí splácet na dům. On si chtěl nechat ten barák, ve kterým jsme bydleli, ale musel dát mamce hodně peněz... Jakoby bylo to znát, že už toho nemůžu mít tolik.“

R4: „Já jsem toho dostávala o hodně víc, protože já bych to řekla tak, že táta si mě snažil koupit. Jak prostě já jsem k němu neměla takovej vztah, tak prostě jsem dostávala hodně věcí.“

Vyjádření respondenta, který nepocítil změnu ohledně finančních zdrojů rodiny po rozvodu:

R5: „*Mě to přišlo tak stejný asi.*“

Zbylí respondenti si nevzpomínají, zda došlo k nějaké finanční změně v období po rozvodu rodičů, jelikož byli ve velmi nízkém věku.

Kategorie 7 – Nový partner v rodině

V této poslední kategorii jsem zjišťovala, zda po rozvodu rodičů přišel do rodiny nový partner, ať už ze strany otce či matky. Také jsem se zaměřila na to, jaký vztah s novými partnery respondenti mají.

Tabulka 40: Kategorie 7 – Nový partner v rodině

	Nový partner ze strany matky	Nový partner ze strany otce
R1	Ano	Ano
R2	Ano	Ano
R3	Ano	Neví
R4	Ano	Ano
R5	Ano	Ano

Zdroj: vlastní

Tabulka 41: Kategorie 7 – Vztah s novým partnerem

	Vztah respondenta s novým partnerem matky	Vztah respondenta s novou partnerkou otce
R1	Perfektní	Perfektní
R2	Neutrální	Dobry
R3	Úžasný	Žádný
R4	Špatný	Žádný
R5	Neutrální	Dobry

Zdroj: vlastní

Všichni respondenti odpověděli, že po rozpadu manželství, si jejich rodiče našli nové partnery. Pouze jeden respondent neví, zda otec má novou partnerku, jelikož během rozhovoru mi sdělil, že otec partnerky hodně stíhá a příliš se s ním právě z toho důvodu nestýká. Všichni respondenti mají s novými partnery dobrý nebo neutrální vztah, až na

R4, který má s partnerkou otce špatný vztah a s partnerem matky téměř žádný, jelikož se s nimi téměř nestýká a partner je údajně alkoholik.

R1: „*Partnera mají oba dva rodiče. Vycházím s nima úplně perfektně, úplně skvěle vztah s nima mám.*“

R2: „*U mě má taťka přítelkyni, vlastně s kterou bydlí v domě a ta tam přišla už vlastně se synem, ten teď chodí do šestý třídy a teďkon mají dvouletou dceru s taťkou. Ona je hodná, máme taky dobrý vztah. Mamka má přítele, za tím jezdí, ale nebydlí s náma. Občas se potkáme, ale že bysme za ním jezdili to ne, ona za ním jezdí jenom mamka.*“

R3: „*Táta vůbec nevím, jestli někoho má, ale ten má každý měsíc, týden novou přítelkyni, proto s ním upřímně nechci být. A mamka ta má teda přítele, s tím vycházím úplně úžasně a občas jako lituju, že to není vlastní táta. Můj táta se chová jako idiot, když to tak řeknu. Mamky přítel u nás bydlí, už jsou manželé.*“

R4: „*Táta ten si našel po roce přítelkyni a ta je s náma až doteď. Máma se odstěhovala a půl roku na to se jim narodila dvojčata (s novým přítelem). Pak spolu ještě měli holku a kluka. Partner je alkoholik, takže s ním nemám žádný vztah, pořád mu vykám a nehodlám něco navrhopat. Tátovo přítelkyně žije s námi, ale ona je taková, že všechno musí být po jejím, takže dva roky a jdu od nich, proto jsem si hledala i intr, protože se s ní nesnesu. Brácha vlastně kvůli ní odešel z baráku v šestnácti, táta ho vyhodil, takže ten odešel ke svojí přítelkyni. Ona (otcovo přítelkyně) mi nahradila mámu, vychovala mě v podstatě, ale tak, že se hodně hádáme a nerozumíme si.*“

R5: „*Taťka si našel partnerku, tak spolu pak vlastně byli asi jakoby tři roky a pak se vzali a jsou spolu doteď. Mně přišlo, že jak jsem byla menší, tak, že jsem to brala... že taťka bude asi šťastnej. Jsem byla taková pozitivní, že když bude šťastnej, ať s ní je a my si i rozumíme, občas jsou nějaký spory, ale jinak to je v pohodě. A mamka vlastně ta má partnera dva roky a vlastně v říjnu si ho vzala. On je takovej svůj, moc se s nikým nebaví, není moc společenskej, takže spíš se bavím se sourozencema nebo s mamkou a s ním tak jako normálně, nic extra.*“

8.6 Výzkumné závěry

Objektem výzkumu byli žáci, kteří navštěvují druhý stupeň základní školy. Cílem výzkumné části bylo zjistit vliv rozvodu a následného porozvodového uspořádání na děti staršího školního věku. Závěry výzkumu jsou následující:

- 1) Nejvíce respondentů zažilo rozvod rodičů do 6 let jejich věku.
- 2) S většinou dětí nebyla situace ohledně rozvodu rozebírána.
- 3) Většina žáků a žákyně si nepamatují, kdo jim oznámil, že se rodiče budou rozvádět.
- 4) Hádky, neshody a nevěra byly podle dětí nejčastějšími příčinami rozpadu manželství jejich rodičů.
- 5) Nejčastější emocí u dětí v období rozvodu byl smutek.
- 6) Po rozvodu byla většina dětí svěřena do péče matky.
- 7) Převažují žáci a žákyně, kteří jsou spokojeni se současnou situací porozvodového uspořádání.
- 8) Více jak polovina dotazovaných se pravidelně stýká s druhým rodičem.
- 9) Většina respondentů si nedává za vinu rozvod rodičů a netouží po návratu do doby před rozvodem rodičů
- 10) Dobré a bezproblémové vztahy převažují jak s oběma rodiči respondentů, tak s novými partnery rodičů.
- 11) Existuje více dětí, kteří s odstupem času vnímají rozvod rodičů kladně, jako dobré řešení situace.

Hlubkové rozhovory následně zpřesnily výsledky dotazníkového šetření.

9 Závěr

V diplomové práci jsem se zabývala tématem rozvodu a jeho vlivem na žáky druhého stupně základní školy.

Diplomovou práci jsem rozdělila do teoretické a praktické části. Teoretická část byla zpracována na základě poznatků z odborné literatury a dalších odborných zdrojů. Cílem této části bylo seznámit čtenáře se základními pojmy, jako jsou rodina, její vývoj a funkce, manželství, rozvod, jeho nejčastější příčiny a typy rozvodů na základě české legislativy. V další části práce jsem se zaměřila na porozvodovou péči o dítě. V České republice jsou děti nejčastěji svěřovány do péče matky, avšak po prostudování literatury se objevily názory, že to může mít pro děti spíše negativní dopad, jelikož v rodině chybí vzor otce.

Poté jsem se zaměřila na příchod nového partnera do rodiny. Na základě odborné literatury jsem zjistila, že s příchodem nového partnera se hůře vyrovnávají dívky, jelikož dívky, které jsou svěřeny do péče matky, mají s matkou obvykle úzký vztah a vnímají nového partnera jako narušitele. Chlapci bývají ke vztahu s novým partnerem matky otevřenější, obzvláště když mají omezený kontakt s vlastním otcem.

V poslední části teoretické části jsem se zaměřila na dopady rozvodu na děti. Reakce dětí na rozvod se mohou měnit v závislosti na věku a pohlaví dítěte, avšak téměř u všech dětí se objevuje jedna z následujících reakcí - smutek, hněv, podrážděnost, vztek nebo strach. Každé dítě může tyto emoce projevovat jinak, ať už pláčem, neklidným spánkem, hlučností, nesoustředěností, ubližováním, ničením věcí apod. Dopady rozvodu také vidím v postojích pro budoucí život dítěte. Podle různých studií, má většina dospělých z rozvedených rodin problémy ve vztazích, především může být narušena důvěra, věrnost a pocit bezpečí.

V praktické části jsou prezentovány výsledky dotazníkového šetření a hloubkových rozhovorů. Dá se říci, že teoretické poznatky se na základě kvalitativního a kvantitativního výzkumu většinou potvrdily. Na základě odborné literatury potvrzují, že k rozvodu rodičů dochází spíše v nízkém věku dětí, hlavní příčinou bývá především nevěra rodičů, hádky a alkoholismus, stejně tak, jako to uvádí Novák, Průchová [Novák, Průchová 2007] a Lengerová [Lengerová 1992].

Z odborné literatury i provedených výzkumů také vyplývá, že děti bývají nejčastěji svěřeny do péče matky a objevují se u nich emoce smutku, lítosti či vzteku.

Tato práce mě velmi obohatila jak o nové znalosti z oblasti odborné literatury, tak o nové praktické zkušenosti díky kvantitativnímu a kvalitativnímu výzkumu. Velmi cenná pro mě byla zkušenost osobního setkání s žáky. Byla jsem velmi ráda, že se našli žáci, kteří byli schopni se o této problematice bavit. Jak jsem zmínila na začátku diplomové práce, osobně jsem se s rozvedem rodičů nesetkala, ale znám mnoho osob, které pocházejí z rozvedených nebo rozvrácených rodin. Snažila jsem se tedy najít odpovědi na otázky, proč jsou rozvody tak časté, co členové takové rodiny prožívají a jak to zvládají děti. Často jsem se na souvislé praxi setkávala s žáky, kteří se buď snažili o upoutání pozornosti, nebo byli naopak uzavření do sebe. Když jsem následně slyšela jejich příběhy ze života, pochopila jsem, proč se tomu tak děje. Co se týká profesní roviny, pomohla mi tato práce a především setkání s žáky, připravit se na jeden z problémů, se kterým se mohu ve škole jako pedagog setkat a také se vcítit do situace žáků, kteří pocházejí z rozvedených rodin. Vím, že ve svém osobním životě se budu snažit rozvodu předcházet.

I. Seznam literatury

DUNOVSKÝ, J. a kol. 1999. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha : Grada Publishing, a.s. ISBN 80-7169-254-9.

DUDOVÁ, R., HASTRMANOVÁ, Š. 2007. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha : Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-124-8.

FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. 2010. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha : Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-573-1.

FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. 2014. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha : Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-573-1.

GAVORA, P. 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido. ISBN 80-85931-79-6.

GILLERNOVÁ, I., KEBZA, V., RYMEŠ, M. 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha : Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-2798-1.

HELUS, Z. 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. 1998. *České rodinné právo*. Brno : Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk. ISBN 978-80-7239-192-9.

CHODĚRA, O. 2002. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha : Grada Publishing, a.s.. ISBN 80-247-0217-7.

CHRÁSKA, M. 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha : Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1369-4.

CHRÁSKA, M. 1998. *Základy výzkumu v pedagogice*. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-798-8.

KANTOROVÁ, J. a kol. 2010. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc : Hanex. ISBN 978-80-7409-030-1.

LENGEROVÁ, J. 1992. *Rozvod! Rozvod?, aneb, Jak, proč a jestli vůbec se rozvést bez pomoci advokáta*. Praha : ROAD. ISBN 9788085385045.

- MATĚJČEK, Z. 1986. *Rodiče a děti*. Praha : Avicenum / Zdravotnické nakladatelství. ISBN 08-011-86.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. 1994. *Děti, rodina a stres*. Praha : Galén. ISBN 80-85824-06-X.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. 1999. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha : Grada Publishing, a.s. ISBN 80-7169-897-0.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. 1992. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Praha : H & H. ISBN 80-85467-53-4.
- MATOUŠEK, O. 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, O. a kol. 2015. *Děti a rodiče v rozvodu*. Praha : Portál. ISBN 978-80-262-0968-3.
- MATOUŠEK, O. 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha : SLON. ISBN 80-86429-19-9.
- MOŽNÝ, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha : SLON. ISBN 978-80-86429-87-8.
- NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. 2007. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha : Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1449-3.
- PAULDURA, L. 2014. *Slovník právních pojmů: Občanský zákoník*. Praha : Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-660-0.
- PROCHÁZKOVÁ, J. 2011. Rozvodová péče o děti. In: Sdružení Linka bezpečí. 2011. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha : Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-1-1.
- REITINGEROVÁ, N. (2015). *Rozvody a děti v moderní společnosti : bakalářská práce*. České Budějovice : Jihočeská univerzita, Fakulta pedagogická.
- SATIROVÁ, V. 1994. *Kniha o rodině*. Praha : PRÁH. ISBN 80-901325-0-2.
- SCHMIDOVÁ, K. 2011. Rozvody, rozchody rodičů a děti. In: Sdružení Linka bezpečí. 2011. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha : Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-1-1.
- SMITH, H. 2004. *Děti a rozvod*. Praha : Portál. ISBN 80-7178-906-2.

- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno : Albert. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠŤASTNÁ, A. 2009. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. Praha : VÚPSV, v.v.i. ISBN 978-80-7416-038-7.
- ŠPAŇHELOVÁ, I. 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha : Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-3181-0.
- ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha : Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TEYBER, E. 2007. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha : Návrat domů. ISBN 978-80-7255-163-7.
- TRNKA, V. 1974. *Děti a rozvody: studie o adaptovanosti dětí z rozvrácených rodin*. Praha : Avicenum / Zdravotnické nakladatelství.
- VÁGNEROVÁ, M. 2005. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Praha : Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
- WARSHAK, A. R. 1996. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha : Portál. ISBN 80-7178-089-8.
- SVOBODOVÁ, K. 2011. *Portál Demografie. Demografické stárnutí a jeho dopady* [online]. Demografické informační centrum [cit. 2016-10-11]. Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=764>.
- PAVLÁT, J. 2011. *Dlouhodobé následky rozvodu pro děti* [online] Cspychiatr.cz [cit. 26. 10. 2016]. Dostupné z: <<http://www.cspychiatr.cz/detail.php?stat=739>>.
- SIMOTA, D. 2005. *Rodina, manželství a kohabítace* [online]. *E-polis.cz* [cit. 2016-10-13]. Dostupné z: <<http://www.e-polis.cz/clanek/rodina-manzelstvi-a-kohabitate.html>>.
- SMIKOVÁ, E. 2002. *Vplyv rozvodu na dieťa*. [online]. *Striedavka.cz* [cit. 03. 11. 2016]. Dostupné z: <<http://www.striedavka.sk/index.php/rady-rodicom/vplyv-rozvodu-na-dieta.html>>.

II. Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Věk respondentů (v absolutních číslech).....	36
Tabulka 2: Pohlaví respondentů (v absolutních číslech)	37
Tabulka 3: Typy rodin (v absolutních číslech)	37
Tabulka 4: Věk respondentů při rozvodu rodičů (v absolutních číslech).....	38
Tabulka 5: Komunikace rodičů s dětmi o rozvodu (v absolutních číslech).....	39
Tabulka 6: Komunikace rodičů s dětmi po rozvodu (v absolutních číslech).....	40
Tabulka 7: Oznámení rozvodu (v absolutních číslech)	41
Tabulka 8: Oznámení rozvodu - důvod (v absolutních číslech)	42
Tabulka 9: Emoce v období rozvodu (v absolutních číslech).....	43
Tabulka 10: Porozvodové uspořádání (v absolutních číslech)	43
Tabulka 11: Spokojenost s porozvodovým uspořádáním (v absolutních číslech).....	44
Tabulka 12: Svěření do péče (v absolutních číslech)	45
Tabulka 13: Spokojenost s porozvodovým uspořádáním v současné době (v absolutních číslech).....	46
Tabulka 14: Svěření sourozence do stejné péče (v absolutních číslech)	46
Tabulka 15: Příčina rozvodu rodičů (v absolutních číslech)	47
Tabulka 16: Vina za rozvod rodičů (v absolutních číslech)	48
Tabulka 17: Chtíč navrátit rodiče dohromady (v absolutních číslech).....	48
Tabulka 18: Šance na obnovení vztahu rodičů (v absolutních číslech).....	48
Tabulka 19: Přání návratu do doby před rozvodem (v absolutních číslech)	49
Tabulka 20: Důvod návratu do doby před rozvodem (v absolutních číslech)	50
Tabulka 21: Pravidelný styk respondenta s druhým rodičem (v absolutních číslech)....	51
Tabulka 22: Spokojenost styku respondenta s druhým rodičem (v absolutních číslech)52	
Tabulka 23: Vztah s rodiči (v absolutních číslech).....	53
Tabulka 24: Opora respondentů v období rozvodu (v absolutních číslech)	55
Tabulka 25: Stejně bydlíště po rozvodu (v absolutních číslech)	56
Tabulka 26: Stejný dům/byt po rozvodu (v absolutních číslech)	56
Tabulka 27: Negativní ovlivňování proti jednomu z rodičů (v absolutních číslech).....	57
Tabulka 28: Nedostatek finančních zdrojů po rozvodu (v absolutních číslech).....	57

Tabulka 29: Způsob pocítění nedostatku finančních zdrojů po rozvodu (v absolutních číslech).....	57
Tabulka 30: Příchod nového partnera do rodiny (v absolutních číslech)	58
Tabulka 31: Vztah respondenta s novým partnerem (v absolutních číslech)	58
Tabulka 32: Plánování sňatku (v absolutních číslech).....	59
Tabulka 33: Vnímání rozvodu s odstupem času (v absolutních číslech).....	59
Tabulka 34: Kategorie 1 – Věk respondentů při rozvodu rodičů	61
Tabulka 35: Kategorie 2 – Obeznamení s rozvodem.....	61
Tabulka 36: Kategorie 3 – Příčina rozvodu	62
Tabulka 37: Kategorie 4 – Emoce respondentů.....	63
Tabulka 38: Kategorie 5 – Svěření do péče a styk s druhým rodičem	64
Tabulka 39: Kategorie 6 – Změna finančních zdrojů po rozvodu	65
Tabulka 40: Kategorie 7 – Nový partner v rodině	66
Tabulka 41: Kategorie 7 – Vztah s novým partnerem	66

Seznam grafů:

Graf 1: Věk respondentů (v %).....	36
Graf 2: Typy rodin (v %)	38
Graf 3: Věk respondentů při rozvodu rodičů (v %)	39
Graf 4: Komunikace rodičů s dětmi o rozvodu (v %).....	40
Graf 5: Oznámení rozvodu (v %)	41
Graf 6: Oznámení rozvodu - důvod (v %)	42
Graf 7: Emoce v období rozvodu (v %).....	43
Graf 8: Spokojenost s porozvodovým uspořádáním (v %).....	44
Graf 9: Svěření do péče (v %)	45
Graf 10: Příčina rozvodu rodičů (v %)	47
Graf 11: Důvod návratu do doby před rozvodem (v %).....	50
Graf 12: Pravidelný styk respondenta s druhým rodičem (v %).....	51
Graf 13: Spokojenost styku respondenta s druhým rodičem (v %)	52
Graf 14: Vztah s rodiči (v %).....	54
Graf 15: Opora respondentů v období rozvodu (v %)	55
Graf 16: Vztah respondenta s novým partnerem (v %)	58
Graf 17: Vnímání rozvodu s odstupem času (v %).....	60

III. Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník	77
Příloha č. 2: Přepisy rozhovorů se žáky.....	81

Příloha č. 2: Přepisy rozhovorů se žáky

Respondent č. 1: Žákyně osmé třídy

„Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?“

R1: *„No já jsem byla úplně malinká... jeden nebo dva roky.“*

„Vzpomínáš si, jestli tě rodiče informovali o rozvodu?“

R1: *„Nevzpomínám si, ale později jsem se o tom bavila s mamkou...“*

„Říkala ti mamka proč se rozvedli?“

R1: *„No říkala, že taťka měl milenku.“*

„Pamatuješ jsi, jak jsi se cítila v době rozvodu?“

R1: *„Já jsem byla malinká, takže nevím.“*

„Komu jsi byla svěřena po rozvodu rodičů do péče?“

R1: *„Já jsem byla svěřená babičce a dědovi, ale vídám se s rodičema.“*

„Jak často se vídáte?“

R1: *„Minimálně jednou týdně.“*

„Proč nebylo možné, abys byla svěřena do péče tatškovi nebo mamce?“

R1: *„To nevím no.“*

„Takže i teď vyrůstáš u babičky a dědy?“

R1: *„Ano i teď.“*

„A když se vídáš s rodiči, přespáváš u nich někdy?“

R1: *„No to někdy taky.“*

„Víš, jestli má maminka a tatínek nové partnery?“

R1: *„Mají, oba no.“*

„Jak s nimi vycházíš?“

R1: *„No perfektně... jakože mám skvělej vztah s nima.“*

„Přála by sis s nimi žít?“

R1: *„Nevadilo by mi to. Mamky partner je fakt hodnej i s tatky strany přítelkyně je hodná.“*

„Mají rodiče nějaké další děti s těmito partnery?“

R1: *„Ne ne, akorát mamka ta má ještě z minulých manželství tři děti.“*

Respondent č. 2: Žákyně osmé třídy

„Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?“

R2: *„Mně bylo asi jedenáct.“*

„Vzpomínáš si, jestli tě rodiče informovali o rozvodu?“

R2: *„Mně to řekli.“*

„Můžu se zeptat, co ti řekli?“

R2: *„No, že se budou v dohledný době rozvádět.“*

„Odůvodnili ti to nějak?“

R2: *„Moc ne právě. Spíš jako mi to jenom mamka řekla.“*

„Proč si myslíš, že se teda rozvedli? Jaká byla podle tebe příčina?“

R2: *„Mamka nebyla s tátou šťastná, oni se hodně hádali.“*

„Komu jsi byla svěřena po rozvodu rodičů do péče?“

R2: *„Já mám střídavou péči po týdnu.“*

„Pamatuješ si, jak jsi se cítila v době rozvodu?“

R2: *„Mně to bylo nejdřív líto, ale pak mi došlo, že to takhle bude lepší, protože budou šťastný a mohou si najít někoho jinýho.“*

„Myslíš si, že když se Vaši rozvedli, tak se to u tebe projevilo třeba ve škole? Na známkách nebo na chování?“

R2: *„Na známkách myslím, že ne. Já jsem byla ráda, že už se nebudou hádat, mně vadilo, že spolu nevycházeli.“*

„Takže jsi pocítila spíše úlevu?“

R2: „*No, že bude lepší, že budou od sebe.*“

„Když se rodiče rozvedli, pocítila jsi, že došlo ke změně ve finančních zdrojích rodiny?“

R2: „*Já si to právě vybavuju, že jako taťka musí splácet na dům. On si chtěl nechat ten barák, ve kterým jsme bydleli, ale musel dát mamce hodně peněz... Jakoby bylo to znát, že už toho nemůžu mít tolik.*“

„Musela jsi přestat navštěvovat i nějaké kroužky nebo aktivity?“

R2: „*To ne.*“

„Našla si mamka nebo taťka nového partnera?“

R2: „*U mě má taťka přítelkyni, vlastně s kterou bydlí v domě a ta tam přišla už vlastně se synem, ten teď chodí do šestý třídy a teďkon mají dvouletou dceru s taťkou.*“

„Jaký máte spolu vztah?“

R2: „*Ona je hodná, máme dobrý vztah. A mamka má teda přítele, za tím jezdí, ale nebydlí s náma.*“

„Vídáš se s ním i ty?“

R2: „*Občas se potkáme, ale že bysme za ním jezdili to ne, ona za ním jezdí jenom mamka.*“

Respondent č. 3: Žák osmé třídy

„Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?“

R3: „*Mně bylo asi 8 nebo 9 měsíců, něco mezi tím.*“

„Vzpomínáš si, jestli tě rodiče informovali o rozvodu?“

R3: „*Já jsem byl malej, já si to určitě vůbec nepamatuji... potom mi mamka říkala, proč se rozešla s tátou, táta proti tomu říkal úplně něco jiného, oni si moc neseseděli, táta se choval jako pitomec a já mamku docela chápu.*“

„Takže spíše to bylo s tatínkovo strany?“

R3: „*No přesně tak.*“

„Myslíš si, že u tvých rodičů byla stejná příčina rozvodu jako u R2, tedy, že se hodně hádali a tak?“

R3: *„Jo asi jo.“*

„Ty si asi tedy nepamatuješ, jak jsi se cítil v období rozvodu rodičů, že?“

R3: *„Nepamatuju.“*

„Komu jsi byl svěřen po rozvodu rodičů do péče?“

R3: *„Já jsem u mamky a jsem za to rád. U táty jsem býval dřív každý druhý týden na víkend, ale teď jsem 29 dní v měsíci u mámy a ty 2 s tátou.“*

„Našla si mamka nebo tatka nového partnera?“

R3: *„Táta vůbec nevím, jestli někoho má, ale ten má každý měsíc, týden novou přítelkyni, proto s ním upřímně nechci být. A mamka ta má teda přítele, s tím vycházím úplně úžasně a občas jako lituju, že to není vlastní táta. Můj táta se chová jako idiot, když to tak hnusně řeknu.“*

„Mamky přítel u Vás bydlí?“

R3: *„Mamky přítel u nás bydlí, už jsou manželé. Už šest let myslím, že to teď bude. Bydlíme v domě.“*

„Máš nějaké sourozence?“

R3: *„Mám vlastní ségru, potom mám dvě nevlastní ségry, potom nevlastního bratra. Táta má skoro každé dítě s jinou ženskou.“*

Respondent č. 4: Žákyně deváté třídy

„Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?“

R4: *„Mně bylo šest.“*

„Vzpomínáš si, jestli tě rodiče informovali o rozvodu?“

R4: *„Mě dali k sousedům a mně to řekla sousedka.“*

„Sousedka? A co ti řekla?“

R4: *„Řekla mi no jako víš, jak to u vás doma vypadá (naši se hodně hádali) asi spíš budeš jenom s tátou. Tak jsem řekla hmmm tak jo.“*

„Proč si myslíš, že se teda rozvedli? Jaká byla podle tebe příčina?“

R4: *„Moje máma si našla nového partnera.“*

„Pamatuješ si, jak jsi se cítila v době rozvodu?“

R4: *„Já jsem tomu moc nerozuměla. Já jsem byla hodně závislá na mámě, jelikož máma nepracovala, takže jsem byla víc doma s mámou, táta jezdil pozdě domů. Pak máma odešla a já měla žít jen s tátou a bratrem, takže to bylo takový těžší no. Chytala jsem hysterický záchvaty, zavírala jsem se v koupelnách, tloukla jsem do věcí, rozbíjela jsem je, byla jsem agresivní.“*

„Myslíš, že i ve škole se to nějak projevilo?“

R4: *„Já jsem nastupovala do první třídy, když se naši rozvedli a když jsem byla ve škole, tak jsem se třeba zvedla a odešla jsem. Takže, aby to učitelka tak nějak zamaskovala tak mě posílala při hodině pro různé věci, protože já jsem se potřebovala projít.“*

„A pamatuješ si, kdy se tohle ustálilo?“

R4: *„Já nevím asi tak v pátý, šestý třídě, my jsme pak vlastně dostali jinou paní třídní a ta byla taková v pohodě, že jsem si s ní rozuměla, takže s ní jsem si hodně povídala a nějak se to ustálilo.“*

„Kdo ti byl největší oporou v té době?“

R4: *„Brácha. Nebyl ani tak opora, ale byl to starší brácha, takže jsme třeba pořád utíkali z baráku.“*

„Komu jsi byla svěřena po rozvodu rodičů do péče?“

R4: *„Já jsem vlastně ve střídavý péči, takže bych měla být tejdén tam a tejdén tam, ale moje matka je taková, že ona mě nechtěla ani mého bráchu a pořídila si novou rodinu, takže jsem to brala, tak jsem k ní ani nejezdila, protože ona to ani nechtěla a teď kon se třeba potkáme a jdeme někam, ale k sobě moc nejezdíme.“*

„Takže u ní ani nepřespáváš?“

R4: *„Jako jo třeba o víkendech, ale to je takový, že já u ní přespím, ale celý den lítám někde po městě.“*

„Takže si spolu nerozumíte?“

R4: *„Vůbec. My jediný co, tak asi nejdýl jsme spolu byly, když jsem dostala brigádu ve stejný práci, kde ona pracovala. To bylo jediný, kdy jsme se nejvíc vídaly.“*

„Když se rodiče rozvedli, pocítila jsi, že došlo ke změně ve finančních zdrojích rodiny?“

R4: *„Já jsem toho dostávala o hodně víc, protože já bych to řekla tak, že táta si mě snažil koupit. Jak prostě já jsem k němu neměla takovej vztah, tak prostě jsem dostávala hodně věcí.“*

„Našli si rodiče po rozvodu nové partnery?“

R4: *„Táta ten si našel po roce přítelkyni a ta je s náma až doted'. Máma se odstěhovala a půl roku na to se jim narodila dvojčata (s novým přítelem).“*

„Jak si s nimi rozumíš?“

R4: *„S těma děčkama? Ale jooo. I když táta s nima nemá žádněj vztah, tak ona je máma dávala k nám na hlídání, takže děcka byly u nás. A teďkon je to takový, že se s nima moc nevidám, protože oba dva dala máma do dětskýho domova, protože finančně to nezvládali. Takže já mám čtyři nevlastní sourozence v dětským domově. Oni místo toho, aby si dali pozor, tak to neřešili a pak děcka takhle odkládali.“*

„Takže matka s tím partnerem měla dvojčata a potom ještě dvě děti?“

R4: *„Pak spolu ještě měli holku a kluka.“*

„Teď spolu tedy nevychovávají žádné dítě?“

R4: *„No on partner je alkoholik, takže jsem i radši, že jsou pryč a občas za nima jezdím na Máj do děcáku. Jim vždycky něco přivezu.“*

„Máš nějaký vztah s partnerem od matky?“

R4: *„Ne vůbec. Já mu furt vykám a nehodlám něco navrhopat.“*

„Tatínkova přítelkyně žije s vámi?“

R4: *„No ta žije s námi, ale ona je taková, že všechno musí být po jejím, takže dva roky a jdu od nich, proto jsem si hledala i intr, protože se s ní nesnesu. Brácha vlastně kvůli ní odešel z baráku v šestnácti, táta ho vyhodil, takže ten odešel ke svojí přítelkyni. Ona*

(otcovou přítelkyně) *mi nahradila mámu, vychovala mě v podstatě, ale tak, že se hodně hádáme a nerozumíme si.* “

„Vidáte se s bratrem?“

R4: *„Brácha sedí teď ve vězení. Brácha spadl do drog.“*

„Jsi s bratrem v kontaktu?“

R4: *„Píšeme si občas.“*

Respondent č. 5: Žákyně deváté třídy

„Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?“

R5: *„Mně bylo devět asi.“*

„Vzpomínáš si, jestli tě rodiče informovali o rozvodu?“

R5: *„Mně to řekli rodiče tak nějak oba... mluvili jsme o tom i s bráchama a ségrou mladší.“*

„Vzpomínáš si, jakou formou ti to sdělili?“

R5: *„Řekli mi to... to je takový těžký říct... tak asi tak jako normálně, že už si nerozumějí.“*

„Proč si myslíš, že se teda rozvedli? Jaká byla podle tebe příčina?“

R5: *„Tatka si našel novou partnerku.“*

„Pamatuješ si, jak jsi se cítila v době rozvodu?“

R5: *„Já jsem to brala tak, že možná bude lepší, když spolu nebudou, že se nebudou hádat nebo tak a budou šťastnější. Jakoby mě to mrzelo, ale nebyla jsem z toho smutná, protože jsem si na druhou stranu říkala, že už se nebudou hádat a už to doma nebude takový.“*

„Komu jsi byla svěřena po rozvodu rodičů do péče?“

R5: *„Nám vlastně řekli rodiče, že si můžeme vybrat, jestli chceme být u mamky nebo u tatky. Já jsem vlastně se ségrou mladší zůstala u mamky a bráchové šli k tatkově.“*

„Jak často se vídáš s tatškou?“

R5: *„Já vlastně jezdím k tatškovi na dva víkendy za měsíc. Ségra ta jezdí na tři, jak je menší, ale já jsem radši tady, protože tady mám kamarády, protože tatka bydlí vlastně v Jindřichově Hradci a my jsme se s mamkou stěhovaly, ona se stěhovala za prací. Do té doby jsme měli střídavou péči týden a týden a pak jsme se měli rozhodnout, jestli budeme s tatškou v Hradci nebo s mamkou tady v Budějovicích, tak jsme se rozhodly se ségrou, že budeme tady.“*

„Když se rodiče rozvedli, pocítila jsi, že došlo ke změně ve finančních zdrojích rodiny?“

R5: *„Mně to přišlo tak stejný asi.“*

„Našli si rodiče po rozvodu nové partnery?“

R5: *„Tatka si našel partnerku, tak spolu pak vlastně byli asi jakoby tři roky a pak se vzali a jsou spolu doted.“*

„Rozumíš si s jeho partnerkou?“

R5: *„Jo, mně přišlo, že jak jsem byla menší, tak, že jsem to brala... že tatka bude asi šťastnej. Jsem byla taková pozitivní, že když bude šťastnej, ať s ní je a my si i rozumíme, občas jsou nějaký spory, ale jinak to je v pohodě. A mamka vlastně ta má partnera dva roky a vlastně v říjnu si ho vzala.“*

„Rozumíš si s mamky partnerem?“

R5: *„On je takovej svůj, moc se s nikým nebaví, není moc společenskej, takže spíš se bavím se sourozencema nebo s mamkou a s ním tak jako normálně, nic extra.“*

„Nejsou mezi vámi žádné hádky?“

R5: *„Ne to ne.“*

„Má matka s novým manželem děti?“

R5: *„Ne. Mamka má vlastně mě a ségru a ty dva bráchy, takže má vlastně čtyři děti a mamka pak říkala, že už nechce děti. A ta tatškovo přítelkyně, nevlastní mamka moje, ta má dvě děti, devatenáct a sedmnáct.“*